

POPOTNIK

PEDAGOŠKI IN ZNANSTVEN LIST.

Letnik XL.

Štev. 9.

Vsebina:

Razprave:

1. <i>F. Kranjc</i> : O ljudskih univerzah.	241
2. <i>Tone Gaspari</i> : Še enkrat rodbinski sestanki.	246
3. <i>Albin Lajovic</i> : Kaj znaj vsakdo o umetnosti sploh, posebno pa o slikarstvu.	248
4. <i>Elza Kukovčeva</i> : Gospodinski pouk v ljudskih in meščanskih šolah.	257

Iz šolskega dela:

5. <i>Rudolf Rakuša</i> : Risanje črk.	261
6. <i>Dr. P. M. Strmšek</i> : Slovenska učna knjiga za Nemce.	265
7. <i>Marija Miklavc-Janša</i> : Malo Nitscheja.	266

Razgled:

A. Slovestvo. — <i>H. Schreiner</i> : Preosnova jugoslovanskega vzgojstva v smislu demokratizma. (<i>Pav. Flerč</i>).	266
B. Časopisni vpogled. — Demokracija, št. 8.—12. (—é).	268
C. To in ono: Medsebojne učiteljske hospitacije (<i>Pav. Flerč</i>). — Gospodinske šole. (<i>J. Z.</i>) — Kažipot za vzgojo k umetnosti.	269

Last in založba

Zaveze jugoslovanskega učiteljstva.

Tiska „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani.

Uredništvo „Popotnika“ je prejelo naslednje liste in publikacije :

1. **Mlada Jugoslavija.** List za slov. koroško mladino. — Velikovec. L. 1919. Štv. 8.
2. **Zvonček.** List s podobami za slov. mladino. — Ljubljana. Leto XX. Štev. 6.
3. **Časopis za zgodovino in narodopisje.** — Maribor. XV. letnik. Snopič 1.—4.
4. **Komenský.** — V Zábřeže. Ročník XLVI. Číslo 23.
5. **Pedagoški Letopis.** XVI zvezek. — V Ljubljani, 1919.
6. **Viktor Bežek: Občno ukoslovje z umoslovnim uvodom.** I. sn. — V Ljubljani 1919.

Štev. 598.

Razpis nadučiteljske službe.

Koprivnica, šolski okraj Kozje, dvorazredna ljudska šola, katoliški verouk.

Prošnje naj se vložijo do dne 25. oktobra 1919 pri krajnem šolskem svetu v Koprivnici pri Rajhenburgu.

Okrajni šolski svet Kozje,
dne 20. septembra 1919.

Redakcija 9. zvezka se je zaključila dne 1. kimovca 1919.

Izšla je brušura:

Novi prejemki aktivnega in upokojenega učiteljstva, vdov in sirot.

Naredba celokupne deželne vlade za Slovenijo
z dne 14. februarja 1919.

Naročila
sprejema

Učiteljska tiskarna v Ljubljani, Frančiškanska
ulica šte. 6.

Cena 1 K.

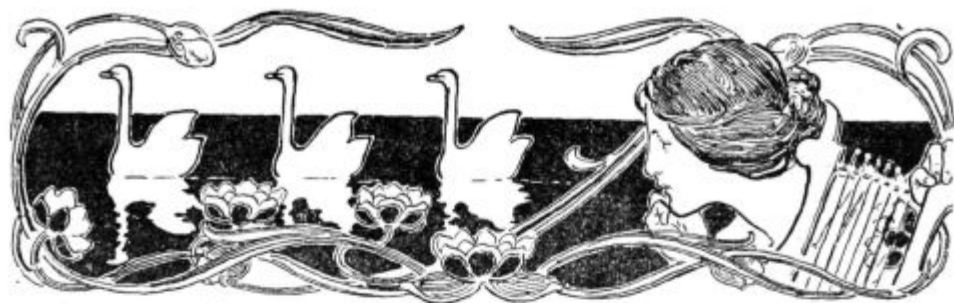
POPOTNIK izhaja 15. dne vsakega meseca v zvezkih in
stane na leto 16 K, pol leta 8 K, četrt leta
4 K. Posamezni zvezki stanejo 2 K.

Naročnino in reklamacije sprejema „Zavezin“ blagajnik Fr. Luznar v
Kranju. — Rokopise je pošiljati na naslov:
Pavel Flerè, okr. šolski nadzornik v Ptuj.

::

Za uredništvo odgovoren: Anton Sterlekar.

::

F. KRANJC:

O LJUDSKIH UNIVERZAH.

»Ljudske univerze. LDU. Beograd, 14. avgusta. Veliko število kulturnih delavcev iz vseh dežel je začelo akcijo, da se organizirajo ljudska vseučilišča po vzorcu narodnih univerz v Ameriki. Najprej se bosta otvorili dve vseučilišči, ki ju bodo vodili priznani strokovnjaki v Zagrebu in Beogradu. Poleg predavanj o socialnem problemu bodo posvečala ta vseučilišča veliko pozornost literarnemu izobraževanju ljudstva.« — To notico smo čitali v naših listih, v nas pa sta vstala dva nejasna pojma: »ljudska vseučilišča« in »ljudska vseučilišča po vzorcu narodnih univerz v Ameriki.« V naslednjem poizkusimo razbistriti v velikih potezah ta pojma.

Ker se govori v gornji notici o vzorcu narodnih univerz v Ameriki, nastane domneva, da je vzorcev več. Omenjamo tukaj dva glavna: severni tip, izhajajoč iz Danskega, in zapadni tip, izhajajoč iz Anglije.*)

Ime »ljudska visoka šola« izhaja iz Danskega, kjer so se pod imenom »Folkehojskoler« začele ustanavljati najprej nadaljno-izobraževalne šole za delavce. Idejo takih šol je sprožil danski zgodovinar, pesnik in politik škof Grundtvig; prva taka šola pa je bila ustnovljena l. 1844. v Røddingu v Südjütlandu. A do l. 1866. se gibanje, ki je stremilo po kulturnem dvig-njenju kmetijskih in rokodelskih slojev, ni moglo prav razviti. Šele nesrečna vojna, v kateri je Danska izgubila Šlezvig-Holštajn, je dvignila narodni čut.

Najznačilnejša današnjih ljudskih visokih šol je ona v vasici Ryslinge, ki jo smatrajo poznavalci razmer za tip take šole. Tla za njo je pripravil ljudski filozof in samouk Christen Kold, ki je zbiral v svojem domu ukaželjne mladeniče in dekleta, jim tu pripovedoval in razlagal o notranjem življenju ter jim navajal k čitanju dobrih knjig. Iz teh začetkov torej je nastala ta današnja šola, ki je pod vodstvom ravnatelja Paulsena in njegove žene znana daleč naokrog. Skromna in preprosta je šola v svoji zunanosti; šola in stanovanje za gojence se naslanjajo na grič, porasel z

*) Podatke o teh zavodih sem posnel iz »W. Rein: Encykl. Handb. d. Pädag. II. in IX.« in iz »P. Natorp: Sozialpädagogik«.

drevjem, na njem stara cerkev. Skromni zunanosti odgovarja preprostost, ki vlada v hiši; krepka nravnost, ki vse vodi in ureja.

Namen teh danskih ljudskih visokih šol ni, da bi podajale kako strokovno, marveč le čebro splošno izobrazbo na religioznem in narodnem stališču; in sicer mladim rokodelcem, kmetom in delavcem, ki se trudijo tukaj s svojo nadaljno izobrazbo pet zimskih mesecev od jutra do večera — in pravtako dekletom, ki se shajajo v svrhu svoje nadaljne izobrazbe poleti tri mesece. Učiteljstvo na šoli pa stremi za tem, da obdrži mladino izobražencjšo v njenih poklicih, ne da bi jo hoteli dvigati iz njih. Zvišanje notranje izobrazbe naj daje mladini protiutež napram enoličnosti njenega poklica; hoče se, da se razširi njeno obzorje in da dobi globlje razumevanje za narodno kulturno delo. Idealnost je tedaj, kar preveva danske ljudske univerze. Tu naj se vzgoje praktično koristne tendence; ta posel prevzemajo strokovne, rokodelske in poljedelske šole.

Da se doseže ta idealni smoter, se zbira mladina in sicer — kakor že povedano — fantje pozimi na pet in dekleta poleti na tri mesece, med katerim časom tudi prebivajo v zavodu. Tu so preskrbljeni s stanovanjem in hrano, tukaj se poučujejo. Z ravnateljevo družino živi družina gojencev. Zvečer skupnočitajo, pripovedujejo in igrajo, črez dan se uče. Od učnih predmetov zavzema prvo mesto zgodovina, ki se poučuje na dan po dve uri, eno uro svetovna in eno uro domača zgodovina; ena ura se uporablja še za državoznanstvo. Domačega jezika se uče vsak dan po eno uro, zemljepisja štiri ure na teden; prirodoslovje in higijena zavzemata tri tedenske ure, prav toliko računstvo, prirodopis po dve uri, po eno uro pa risanje in pisanje. Verstvo se ne poučuje; duh pa, ki vlada v zavodu, je pravi evangeljski duh v humanem smislu. Versko nraavstvo preveva vse življenje v zavodu, v katerem se ne polaga prav nobena važnost na to, da bi se verstvo znalo, marveč le na religiozni čut v zvezi z nraavnostjo, da se tako pospešuje pošteno življenje, osvobojeno dogmatične ozkosrčnosti. Verstvo se v zavodih ne uči, pač pa živi.

Važnost se polaga v teh šolah na telesno vzgojo in vsako dopoldne je odločena po ena ura švedski gimnastiki, ki se ozira posebno na to, da se v uri menjavajo najrazličnejše proste in orodne vaje.

Te šole obiskuje mladina v starosti 18.—25. leta in sicer se jih sprejema v Ryslinge v vsak tečaj do 75. Učiteljev je šest, razen njih sta na zavodu dva duhovnika in dva teologa-kandidata ter poljedelec, ki vodi obenem ekonomske posle zavoda. Obisk je prostovoljen, stroški so znašali pred vojno 30 kron za gojenca, všteti vso prosto oskrbo. Seveda se morejo vzdrževati zavodi le z državnimi in okrožnimi subvencijami. Kočnih izpitov na zavodih ni.

Leta 1905/06 je imela Danska 71 ljudskih visokih šol s 6689 gojenci (3493 fantov in 3196 deklet), ki so se zbirali iz vseh krajev dežele, da poglobe tukaj svojo izobrazbo. Uspeh te izobrazbe pa se pozna v državi dobro zlasti v gospodarskem oziru. V letih 1870—80 je moralo dansko

poljedelstvo prebiti težko krizo; stari način obdelovanja ni zadoščal več in misliti je bilo treba na tozadevno izboljšanje. Prvi pa, ki so se vživeli v nove razmere ter pomagali dvigniti državno gospodarsko silo, so bili ravno bivši obiskovalci ljudskih univerz.

Tip danskih ljudskih visokih šol se je prenesel zlasti v severne evropske države, prevzela ga je deloma tudi Nemčija. Pri tem ko temu tipu ni toliko za pouk, za izobrazbo umstvenih sil, marveč največ za splošno in posebno še za нравstveno narodno povzdigo, se ozira zapadni tip ljudskih univerz bolj na splošno dvigovanje umstvene izobrazbe.

Začetki tega tipa so nekaj starejši kakor je danski; izhaja pa iz ideje, kako spraviti učenj svet v stik s širšimi narodovimi plastmi in razširjati znanstveno izobrazbo na temeljit in odgovarjajoč način. Najprej se je začela udeleževati ta misel na Angleškem, kjer so bili že delj časa pozorni na eno stran socialnega vprašanja, na zvišanje in poglobitev delavske izobrazbe. L. 1820. se je začela akcija za izboljšanje vzgojstva, ki je stremila po preustrojitvi visoke šole in po pritegnitvi te k narodno izobraževalnemu delu. Prvo je bilo, da se je odstranila zahteva, po kateri je smel napraviti državni izpit na vseučilišču le oni, ki se je priznaval državni cerkvi. Poslej se je začel svobodni duh širiti iz različnih vseučilišč na Angleškem in l. 1866. se je ustanovilo društvo za vzgojo in izobrazbo žen na Severnem Angleškem (*North of England Journal for the Education of Women*). To društvo je leto pozneje povabilo M. James Stuart-a, privatnega docenta na Trinity College v Cambridge, da v njem predava.

Tako je začel l. 1867. James Stuart z nadaljevalnimi tečaji za delavce Sev. Anglije. Podjetje je bilo tako uspešno in je tako vplivalo, da se je vseučilišče v Cambridge l. 1873. samo odločilo za sprejem sistema pod vodstvom J. Stuartovim. Pod imenom »University Extension« je vedno bolj naraščalo in se kmalu razširilo po vseh angleško govorečih krajih. Poslej se ni več omejilo le na delavske kroge in na trgovske razrede, marveč je našlo tudi kar največjo podporo v izobraženih slojih, ki se niso strašili ne truda ne stroškov, da so sledili iznajdbam novejši dobe. University Extension so si postavile za svojo nalogo duh vseučilišča in gojitev neodvisnega študija širiti med onimi, ki bi morali drugače z dovršenjem svojih nižjih študij nehati se z njimi pečati resno. Njihovo geslo je: »Človek ne rabi znanja le za svoje preživljanje, temveč kot življenjski pogoj.«

V tem razvoju se je do danes že marsikaj izkusilo. Entuziasti so skrajaj poizkusili popularizirati vso vedo, ki kot sad višje izobrazbe mika vsakega manj izobraženega; ker pa so se vršili ti poizkusi brez potrebne podlage, so se izjalovili. Tedaj so prevzela nadzorstva nad gibanjem vseučilišča tako na Angleškem in v Ameriki in z njimi je prišlo pod državno nadzorstvo. Gotovo je, da je takemu gibanju lahko sovražnik površnost. Da se v to ne zaide, so voditelji in učitelji tečajev ne le taki, ki so učenjaki

in specialisti, nego od teh le oni, ki so se za to izvežbali in usposobili v posebnih tečajih. Na Angleškem so prišli do spoznanja, da so imeli v University Extension doslej najboljše uspehe mladi privatni docenti. V Ameriki, kjer ni na razpolago toliko pripravnih mladih mož z višjo izobrazbo, ki bi imel za to čas, so se odločili na ustanovitev posebnih seminarjev, v katerih se izobrazujejo učitelji University Extension. V te prestopajo slušatelji z dovršenim vseučiliščem in se izobrazujejo pod vodstvom zmožnih pedagogov. Prav krepko podpira te seminarje Department for Education Združenih držav.

V Oxfordu (Angl.) je l. 1878. ustanovilo tamošnje vseučilišče poseben komité za University Extension, ki pa se je vzdržal šele po l. 1885. Odtedaj naprej sta tekmovali v tej napravi oxfordsko in cambridgsko vseučilišče. L. 1893. se je ustanovila iz tega komitéja posebna oblast s podkancelarjem in poverjenikom, ki imata dolžnost določati docente, nadzorovati predavanja in izdajati slušateljem izpričevala po dovršenem izpitu. Izpričevala University Extension v Cambridge so istovredna s vseučiliškimi izpričevali.

V Ameriki pa so središča gibanja skoro v vsaki državi. Počelo se je l. 1887., a je malo napredovalo do l. 1890., ko so začeli državljani v Filadelfiji zbirati v to svrho prostovoljne prispevke. Tu se je začel izdajati tudi list »University Extension«, ki izhaja zdaj pod imenom »The Citizen«. Tudi nova chicaška univerza je dobro urejena za tak zavod. Njegovi učitelji imajo isti čin kot redni vseučiliški profesorji. Vobče pa se organizira gibanje že v vseh Združenih državah od centralne oblasti.

Bistvo gibanja je v tem, da se skoro v vsakem mestu z nekaj tisoč prebivalci združi zadostno število meščanov in ti sklenejo ustanoviti en ali po več tečajev, ki naj služijo javnemu interesu. Ti tvorijo krajevno središče. Nato se obrnejo na najbližje vseučilišče, da naj jim nasvetuje izbor predmetov, otvoritev tečajev, učitelje i. dr. Proti odplačilu, ki se nabere z udnino, pošlje višja oblast predavatelja. Polni tečaj obsega 10 ur; dokler so na razpolago sredstva, se obdržujejo tudi 6—8 urni pripravljalni tečaji (Pioneer Courses). Ves tečaj se dokončava v enem tednu. Poglavitno pri njem pa niso le predavanja, ker to bi ne bil pouk, kakor ga imata v mislih Anglija in Amerika. Slušatelji dobe marveč že vnaprej osnutek predavanja in ta jim služi tudi kot vodnik za najboljše avtoritete in za učne pripomočke v stroki. Razentega imajo na Angleškem in po nekaterih krajih v Ameriki v to svrho urejene knjižnice, ki jih slušatelji lahko uporabljajo. V New-Yorku so te knjižnice sestavljene v zapisnike, vsak zapisnik obsega 50 knjig, ki obsežajo najvažnejša dela o predavanem predmetu. Za prirodoznanstvo so na razpolago nazorila in aparati. Predavanje stremi predvsem za tem, da zbudi zanimanje in poda najvažnejše smerice za nadaljni študij. Neposredno pred novim predavanjem ali po predavanju se slušatelji zbirajo, se sami izprašujejo in si odgovarjajo. O priliki dobivajo v pismo izdelovanje obširne naloge o predelani snovi. Te

naloge popravlja predavatelj, kojega smoter je, da podvzame vse, kar zagotavlja trajen uspeh. Da se ta preizkusi, se navadno uvedejo koncem predavanja izpiti.

Predmeti, ki se pri University Extension obravnavajo, so prav različni: stara in nova zgodovina in slovstvo; prirodoznanstvo in narodno gospodarstvo, modroslovje in verstvo — vse je dobrodošlo. Vendar pa se snov vobče ravna po prilikah kraja in okolice, kjer se tečaji vrše.

Obe, Anglija in Amerika, pa nudita predvsem učitelstvu osnovnih in drugih šol priliko, da se v juliju in v avgustu udeležuje »poletnih tečajev« na vseučiliščih. En ali dva meseca so udeležencem tu na razpolago vse knjižnice, vsi laboratoriji in sploh vsi učni pripomočki, s katerimi se vrši njihova nadaljna izobrazba prav intenzivno.

Prvotno je bilo vse to gibanje na zapadu urejeno v smeri, da se znanstvo in veda popularizirata, preneseta med ljudstvo; na vzgojni moment se ni oziralo. V novejši dobi pa je tudi zapad že segel po severnem tipu in prevzel od njega vzgojni ozir vsaj s socijalnopedagoškega stališča, da skrbi poleg duševnega tudi za telesni blagor obiskovalcev tečajev. Tako n. pr. so nastale v Londonu že naprave, kjer se istočasno skrbi za zdrava stanovanja, prehrano, preskrbo bolnikov, igro in plemenito zabavo, za umstveno nadaljno izobrazbo in umetniško vzgojo delavskih slojev.

Po teh kratkih črtah bi nastalo za nas vprašanje, kateri tip ljudskih visokih šol bi bil pri naših razmerah potrebnejši, kateri bi jim bil prikladnejši? Ne spuščam se v to obravnavo, ker se bo moralo vprašanje vsestransko razmotrivati in končno rešiti drugje; ipak bi bilo pripomniti: Prvi, severni tip je prirojen v to, da nudi nadaljno umstveno splošno izobrazbo in vzgojo najnižjim v narodu — preprostemu ljudstvu; drugi, zapadni tip, ki ima za obdrževanje nadaljnoizobraževalnih tečajev svojo matico v strogem znanstvenem zavodu, v vseučilišču, je prikladnejši za to, da naprej izobrazuje neznanstvene inteligente ter jih šele pripravlja na to, da ponese vedo med najširše plasti. Oba tipa koristita narodu: prvi neposredno z vzgojo in poukom njega samega, drugi posredno s poukom njegove inteligence. Zato bi bilo prav, da se uvedeta s svojimi preizkušenimi vrlinami pri nas oba tipa. Ne le »dve ljudski vseučilišči«, ki ju obeta v začetku navedena notica, in ki ju bodo vodili v Zagrebu in v Beogradu priznani strokovnjaki; tudi takih bi rabili, ki bi se ustanovila sredi ljudstva, po deželi, po manjših industrijskih krajih, kjer bi se mladi ljudje za daljšo ali krajšo dobo zbirali, splošno izobraževali in vzgajali. Morebiti bi nam tudi v to svrho lahko služili »zapuščeni gradovi« ...

TONE GASPARI:

ŠE ENKRAT RODBINSKI SESTANKI.

Najožji stik šole z domom je smernica novodobne vzgoje.

Pravi pomen tega stika bomo znali ceniti jedva takrat, ko bomo podčrtavali rezultate prvih uspehov, slonečih na tej podlagi. V pomladi šolskih reform smo, v svobodnem času, ki ni našim težnjam nasproten ali oviren, temveč pomaga razinikati vsestransko. K istemu cilju, na istem potu naj hodita odslej šolska in domača vzgoja. Roko v roki izklešita iz otroških sob svet, iz nebogljenega dojenčka vzgojita krepostnega mladeniča in postavita na oder družabnega življenja moža jeklenega značaja, krepke volje in vseskozi koristnih nehanj.

Ta stik šole z domom pospešujejo v največji meri rodbinski sestanki. Bistvo, pomen in uprizoritev teh je pojasnil obširno v dveh knjigah že Pribil — torej je moj namen še enkrat potrkat na odločilno mesto in začrtati nekaj misli k obližatnim rodbinskim sestankom, ki jih v sedanjosti šola ne more več pogrešati. Ne bom navajal tem, tudi snovi ne, saj snov leži na dlani — poudaril bom le nekaj momentov, ki se mi zde važni pri uprizoritvi takih sestankov.

Smoter rodbinskim sestankom bodi popularizacija naše narodne šole, to se pravi: spoznanje vzgojnega načela in najvažnejših vzgojnih sredstev po občinstvu, natančen vpogled vsake družine v telesno in duševno vzgojo v šoli, približanje teh v krog njenega delovanja, udejstvitvev načela: dom — del narodne šole.

Ves delokrog predavanj sem razdelil na tri dele: kmetijski kraji (vas), industrijski kraji, večji trgi in mesta. Pomisliti moramo, da se rodbinski sestanek na kmetih razlikuje od istega v mestu. Oba imata isti cilj, toda iti morata vsak po svojem sličnem si potu, da se končno spet spojita v tisto široko, svetlo vzgojno cesto, ki vodi v idealno bodočnost. Spet svoje teme in poseben način vrste podajanja zahtevajo industrijski kraji.

Vas. Brezdvomno pride tu vpoštev za uprizoritev rodbinskih sestankov le zima. Drugi letni časi absorbirajo na kmetih z delom vsako uro. Ne bom tu navajal posebnih opravil, ki jih ima kmet od zgodnje pomladi do pozne jeseni, zadošča naj pripomba, da si roditelji za ta čas samovoljno izposojajo tudi šolcobvezno mladino. Tudi sodim, da bi najbolj pristojali tem predavanjem večeri. Ti zimski večeri bi začeli z grudnom in končali s svečanom. Predavanje bi se vršilo enkrat na teden: skupaj približno 15 sestankov. Vsi ti sestanki morajo biti seveda stalni, dnevi že vnaprej določeni, da se jih tudi okoličani lahko udeleže. Če je predavanje namenjeno obema spoloma, bi bili prikladni večeri v sobotoh, če je le za moške, bi bil najboljši nedeljski dopoldan po maši. V teh urah lahko upamo na številno udeležbo; nedelja po maši ima tudi

to prednost, da ne pohajajo udeleženci sestanka krčem, kar se je pri nas že docela ukoreninilo. Predavatelji naj bodo tudi na kmetih naobražene, brezhibne osebe, največkrat starejše učiteljstvo; pritegne naj se po možnosti okr. zdravnik. Snov se mora gibati v metodičnem redu, da prehaja vsako predavanje neprisiljeno v naslednje. Nekaj, kar je poglavito na kmetih, je podavanje snovi v poljudni obliki. Izražanje bodi enostavno, oblečeno od slučaja do slučaja tudi v dialekt, kar stvari nikakor ne škoduje. Ne izogibljimo se pri morebitni debati natančnih pojasnil, temveč skušajmo debato oživiti.

Industrijski kraji. Nikjer ni večje nevarnosti, ki bi prežala od vseh strani in vsaki čas, da polagoma uniči v otroku vse vzgojne možnosti, kakor v krajih, kjer staršem ni dana prilika pečati se z deco. To so industrijski kraji, kojih težko telesno delo izpije očetu vso energijo, da v pičlem času niti ne misli približati se otroku z lepim zgledom in vzgojnim pogovorom. Temu zlu bo vsekakor nekoliko odpomogel novovpeljani osemurni delavnik, ki pripušča očetu poleg vsakdanjega potrebnega počitka, tudi časa ogledati si družino in nekoliko poskrbeti za prihodnost svoje dece. In baš zdaj, ko imajo ti starši časa tudi za izobraževalno delo, ko jim preostaja nekaj ur na dan, da poskrbe tudi za dušno hrano, je v prvi vrsti potrebno, da jih pritegnemo k predavanjem, da jim ustvarimo takorekoč zanje pripravljene rodbinske večere, da se i ti seznanijo ne le s politično situacijo, temveč tudi z vzgojnimi načeli in pokažejo svoji deci doma edini pot, ki vodi v naroda venčano bodočnost.

Pri kmetskih krajih sem se omejil na zimske večere. V industrijskih krajih je v toliko drugače, da si lahko poljubno porazdelimo čas sestankov, namreč čas za dotično okolico najbolj primeren. Tako bi n. pr. skoro povsod lahko predavali jeseni, pozimi in tudi spomladi: približno od vinotoka do Vel. noči. To bi bilo nekaj predavanj več, kakor v vasi. Prebivalci industrijskih krajev so navadno politično zrelejši ljudje in zato tudi duševno nadkriljujejo navadne vaščane. Zato bodi tudi tu predavanje solidno, na trdni podlagi, dobro pripravljeno — poleg tega bodi predavatelj pripravljen na obširno in stvarno debato, ki mu edina prinese trdno zaupanje in spoštovanje od strani občinstva in končno udejstvitve teženj. V teh krajih je tudi več izbire na predavateljih: večkrat lahko priskoči zdravnik in naobraženi veččaki drugih strok.

Mesto. Tu ni potreba nikake omejitve. Začne se lahko s šolskim letom in ravnotako ž njim konča. Vstrajam pa pri tem, da so tudi za mesto najbolj pripravi večeri. Preden se vrši tak sestanek v mestu, naj se vsaj tri dni poprej objavi v vseh dnevnikih, da vsak čita in izve tako o kraju in času sestanka, kakor tudi o temi. Zavest, da delamo za pravo vzgojo mladine, prešini tudi maso v mestu — ne znabiti le par gospa iz boljših rodbin, temveč matere in očete — s tem so pa mišljeni vsi od najbogatejšega meščana do zadnjega delavca. Trditev, da inteli-

genca v mestu dovolj skrbi za zblížanje dóma s šolo, je napačna. Saj imajo navadno taki ljudje posebne „vzgojiteljice“, ki so pa vse prej, kot to, kar znači beseda. Snov in predavatelji stoje v mestu takorekoč pred vrati. Le namigniti je treba in vsak se rad odzove. Lahko je več izpremembe, ker v mestu pristopijo tudi profesorji, razni zdravniki — specijalisti, duhovniki — vzgojitelji, prvi pedagogi i. t. d. Dasi je znabiti pri sestanku večina naobražencev, kljub temu bodi tudi tukaj predavanje kolikor mogoče jasno, brez tujk, polno zgledov, zakaj med poslušalci so tudi poprečni intelekti, ki gotovo težko slede kompliciranim izvajanjem predavatelja. —

Posnemimo najvažnejše iz te skice: Učiteljstvo si sámo izbere teme, (v pomoč že prej omenjeni Přibilovi knjigi, iz izdaje Sl. Šolske Matice), ki mu najbolj konvenirajo. Dasi si je nerazumevanje do šole v vseh krajih precej podobno, vendar učiteljstvo sámo takoj uvidi, kje je delo najbolj potrebno. Seveda si mora prikrojiti analogno prvim predavanjem vsa druga in tako že v začetku ustvariti celotni načrt.

Ne podcenjujmo rodbinskih sestankov, ker brez sodelovanja dóma, ali celo z razdiranjem dóma ne uspeva oplemenitev otrokove duše v šoli. Delujmo z vso silo na to, da roditelji uzrejo v šoli svetišče, v otroku pa posodo lastne srečne bodočnosti, v katero polagaj učitelj skupno z roditelji vse svoje najplemenitejše misli in dela. —

ALBIN LAJOVIC:

KAJ ZNAJ VSAKDO O UMETNOSTI SPLOH, POSEBNO PA O SLIKARSTVU.

(Prosto po A. Šustru.)

Adolf Šustr, šolski ravnatelj v pokoju v Chrudimu na Češkem, je napisal knjižico pod zgorajšnjim naslovom, ter jo poslal g. viš. šol. nadz. Eng. Ganglu v Ljubljani kot znak prijateljstva. Knjižico sem dobil v oceno, a je tako zanimiva in za naše razmere tako aktualna, da jo priobčujem kot prosti prevod. Knjižica služi na Češkem kot propagačni spis in gotovo doseže svoj namen.

1. Kaj je umetnost? Umetnost je cvet kulture. V njem najdemo vtelesene molitve narodov, njihove sanje o lepoti in krasoti, o sreči in nesreči, v njem najdemo nazor o svetu, ljudstvu, življenju in smrti. V umetnosti se zrcali pleme, kultura, zašli svetovi, pozabljene veličine, vse kar razveseljuje narode, nad čemer uživajo, vse kar preveva misli in srce, vse kar hoče živeti. Kaj bodi umetnost, je krasno povedano v besedah neke opere, ki jih govori Karol Boromejski, ko se poklanja umetniku Palestrini, rekoč: „Mojster, ti si večji kakor vsi osvojevalci

sveta, večji kot kralji in cesarji, večji kot škofje in papeži; zakaj ti razveseljuješ človeško življenje. Oni, ki prinese samo neznamen žarek radosti v človeško življenje, je večji kakor tisti, ki raznaša bedo in glad in stisko in smrt.“ Karol Boromejski pravi torej: večji kot osvojevalci sveta. Taki osvojevalci — razbojniki so bili Aleksander Veliki, Kserks, Atila, Karol Veliki, Napoleon, Viljem II., Franc Jožef I. in drugi, ki jim ni zadoščalo to, kar so imeli, ampak so hlepeli še po tujem. Seveda je nujno potrebno, da potegnemo razliko med temi in n. pr. Janom Žižko, Husiti, našimi legijonarji, brati Srbi, — ti niso osvojevalci, temveč branitelji svoje domovine, čuvarji svojih rodbin, osvetniki svojega naroda. Te moramo radi tega še častiti in hvaliti, nasprotno pa zaslužijo osvojevatelji vso sramoto in zaničevanje.

2. Kako je nastajala umetnost? Začetek umetnosti leži že v temni preteklosti, resnično že v oni dobi, ko so prebivali ljudje še po jamah kot divje živali. Kakor hitro so si pridobili toliko, da so imeli za par dni hrane, so porabljali prosti čas za kinčanje svojih prebivališč. Že na kosteh iz dobe neandertalske srečavamo več ali manj posrečene poizkuse napraviti iz ravnobožnih ali krivih črt podobe živali, s katerimi so prišli ljudje v dotiko n. pr. psa, konja, jelena i. t. d. Pozneje je napodobil prebrisanec žival ali človeka iz gline, ali jih je izrezljal iz lesa in natvezil svojim soplemenjakom, da je to bog, ki ravna vreme, ki daja hrano, ki pošilja zdravje in bolezn, a s katerim more le on sam govoriti in ga prositi, da ne bi pošiljal ljudem bolezn in nesreč. Tako je nastalo naboženstvo; umetnost se je začela obenem z njim, v njem se je razvijala in postala velemoč. Še danes se ponajajo vsa verstva, da spoštujejo in pospešujejo umetnost, da je umetnost pri njih doma, toda nikoli nočejo priznati, da niso nikomur drugemu privoščili umetnosti, ampak so jo nasprotno vedno izrabljali v svoje namene.

Tako se je začela umetnost. Še danes opazujemo ravnotak postopek: umetnosti bi zastonj iskali pri ljudeh, ki se bore z največjo težavo za vsakdanjo skorjico kruha. Preprosti in bedni ljudje ne potrebujejo umetnosti. Šele tedaj, ko so si pridobili gotovo stopnjo blaginje, se opaža nagnjenje za red in snažnost in tudi prve sledi umetnosti. Ljudje brez premoženja in omike imajo okrašene svoje stene s pajčevinami, naprednejši in premožnejši pa že s podobami.

3. Kako je umetnost napredovala in se razvijala? „Strmimo nad pletivom korenin našega duševnega življenja, ki se raztezajo na daleč, ki so mnogokrat skrite globoko pod nasipino vseh mogočih stvari, ki so si s težavo pridobile pot do belega dne, od katerih imenujemo one, ki so na vrhu, našo kulturo.

Razvoj slikarstva in splošno vse umetnosti si predstavljamo kot tkanino, mehko in prožno, tkano iz najrazličnejših prej, sedaj brezbarvne niti, potem zopet zlata vlakna vpletena, pa kričavo pobarvana, tu gladko tkano, tam zopet drzno, tod vedno enakomerno in enotno. Tej tkanini ne

pridemo do začetka ni konca nima; zakaj narodi tko brez prestanka in tkanine je vsak dan več. Ni naglih prehodov; zgodovina slikarstva ne pozna prevratov, toda tako kakor pri umetnosti sploh, so tudi v slikarstvu iste dobe veliki kontrasti, nekaj posebnega ima vsako obdobje. Vendar je včerajšno zvezano z današnjim, starejše se dotika mlajšega" — tako pripoveduje J. H. Harlas.

Umetnost se je pri slovanskih narodih udomačila mnogo preje kot pa pri germanskih. Karlu Velikemu so šivale slovanske podložnice njegove cesarske obleke; iz tega vidimo, da je bila že takrat pri Slovanih ne samo velika blaginja, temveč tudi že krepko razvita umetnost, tako da je mogel „veliki“ osvojevalec, (ki ga je cerkev proglasila za svetnika) pri Slovanih ne samo ropati, temveč so se mogli Germani pri njih učiti tudi umetnosti. Da je bila umetnost pri Slovanih vedno doma, dokazuje dalje tudi to, da je bila umetnost vezenja pri njih vedno najbolj razvita in da so si celó sobno opravo zaljšali s posebnimi značilnimi okraski. Njihovi ornamenti niso zanimivi le rad svoje lepe oblike, še bolj se odlikujejo visoki harmoniji v barvah.

Umetnost je bila začasa Grkov in Rimljanov na vrhuncu. Imena Fidija, Praxiteles, Polykleitos, Parohasios, Zeuxis, Apelles so ovekovečena, kakor njihovih potomcev Rafaela, Michelangela, Buenarottija, Leonarda da Vinci, Rubensa, Rembranta, Tiziana, Tintoretta i. dr. O teh in drugih umetnikih se bo mladina vedno učila, medtem ko bodo imena „velikih ljudi“, cesarjev in kraljev, škofov in papežev pozabljena, in če se jih že kdo spomni, bo to le z jezo in studom v srcu.

Čehi imajo svoje slikarje; starši, ki so dobili svetovno ime, so: Škreta, Brandl, Kupecky, Brokoff, M a n e s, Čermak, B r o ž i k, Marold, Slaviček, P r e i s l e r itd. Od onih, ki žive še sedaj, so slavni: Š v a b i n s k y, Mucha, Uprka, H u d e č e k, Obrovsky, Dvořak, U l b m a n, Nejedly in mnogi drugi.

(Slovenci se moremo tudi ponašati s svojo slikarsko umetnostjo. Imena Matevža Langa, bratov Šubicev, Groharja, Jame, Jakopiča, Vavpčiča, Strnena i. dr. so prav tako znana ne samo v Sloveniji, temveč tudi v tujini.)

Za češki kot za vsak mal narod so umetniki prav tako velikega pomena, kakor za velike narode; oni nas namreč razveseljujejo s svojo umetnostjo, povznašajo nas v višine in nas plemenite, po drugi strani pa nas seznanjajo z zunanjim svetom; širijo slavo našega imena v tujini in nam pridobivajo prijateljev. Pred dobrimi 50 leti so poznali Čehe na Francoskem malo bolj kot nič, o nas pa še danes ne vedo družega, kakor da smo nekje. Umetniki vseh strok so pridobili Čehom v tujini zvočno in slavno ime, češki legijonarji pa so povzročili s svojo hrabrostjo in navdušenostjo za pravičnost, da je zapad priznal češko samostojnost že tedaj, ko se je nam o Jugoslaviji šele samo sanjati smelo. Tudi naši legijonarji so se proslavili v svetovni vojni, toda njihovo število žal ni bilo tako

veliko, da bi padlo s posebno težo na tehtnico in jo nagnilo popolnoma nam v prid. Toda vseeno smo in moramo biti ponosni na one junake, ki se niso strašili ničesar na svetu, samo da so mogli iti za svojim svetlim ciljem, za našo samostojnost so bili pripravljeni preliti slednjo kapljo dragocene krvi.

Toda kako plačujemo umetnikom in narodnim junakom trud za blaginjo naroda? Javna tajnost je, da so in umirajo naši literati in umetniki bosi in nagi sredi ceste kot berači, ali si radi bede končajo sami življenje, ali pa zbolijo na umu in to največkrat vsled pomanjkanja. (Jurčič, Levstik, Alešovec, Kette, i. dr., pri Čehih Tyl, Němcova, Slaviček, Knüpfer, Manes i. dr.) Dom umetnikov je največkrat naravnost reven, premnogi gladujejo in živijo v najskromnejših razmerah. Kdo je tega kriv? Naši premožni sloji ne vrše kot taki svojih dolžnosti napram umetnikom. Navadno se povzpno tako visoko, da gledajo s kritičnim očesom na nje, odrinejo ob posebnih prilikah tudi kako kronco za „spomenik“ in si menda mislijo, da živi umetnik že samo ob svoji slavi, do večjih činov pa ne pridejo.

V prejšnjih časih so krasili le plemenitaši svoje dvorane z originalnimi slikami, danes pa bi morali okrasiti z njimi svoje sobe tudi naši premožni kmetje, da bi tako pokazali plemenitost svojega mišljenja. Dandanašnja moda veli nevesti, da mora prinesiti v novo hišo poleg lepe oprave tudi lepe originale slik. V resnici moramo to modo bolj spoštovati kot ono, ki je kupovala neokusno bazarno blago za drag denar. Toda prav tako kakor premožni kmetje bi morali tudi naši obrtniki, trgovci in drugi podjetniki podpirati z nakupovanjem originalov naše umetnike, ter na ta način dokazati, da se čutijo z umetniki eno.

Umetnikom gotovo ne bi bilo treba stradati, če bi imela naša inteligenca (uradniki, učitelji, profesorji) dosti denarja; tako pa je odkazana na pičlo odmerjene dohodke in boriti se mora sama z vsemi silami za svoj skromni kruhek. Kakor sem že rekel, je dolžnost preje omenjenih stanov, da z veselim kupovanjem podpro eksistenco umetnikov, dolžnost njihova je to, pravim, in ne žrtev, zakaj umetniki se žrtvujejo pravzaprav narodu, darujoč ves svoj čas, vse svoje delo, vse svoje misli edinole umetnosti, da bi ž njo proslavili ime svojega naroda. Ker se pa navadno umetniki ne rode na svilenih blazinah, so dolžni za nje skrbeti oni, ki imajo prebitek svojega premoženja. Razume se, da se strinjam s predlogom, naj bi umetniki vsaj v prvi dobi svojega razvoja dobivali stalno plačo od države, dokler ne zaslovi njihovo ime, saj najtežavnejši je vendarle povsod začetek. Vendar pa se ne strinjam z mislijo, da bi vsi umetniki dobivali iz državnih sredstev enake plače, zakaj potem bi prenehalo plodonosno tekmovanje, zastal bi razvoj, zamrla bi čilost uveljaviti se, če bi živel umetnik srednje vrste tako kot najslabši ali pa največji.

Toliko se mi je zdelo potrebno izpregovoriti o umetnosti sploh, toliko mora biti vsakomur znano.

a) S čim slikamo? S svinčnikom (risba s svinčnikom), s peresom (perorisba), z barvami, ki se razpuščajo z vodo (akvareli), z barvami, ki se mešajo z rumenjakom (tempera), dalje z barvami, ki se mešajo z oljem, lepilom in rumenjakom (guache), s črno in belo kredo, z barvastimi svinčniki (pastel). Poleg teh poznamo še litografijo in lesoreze, ki jih imenujemo grafika. Teh je vedno več odtiskov, včasih tudi čez sto od istega originala, zato jih zaznamujemo s tekočimi številkami povrsti kakor so se delali, prvi imajo, ker so lepši in popolnejši, večjo ceno kot poslednji, ki so le malokdaj brez napake.

Katera vrsta slik ima večjo umetniško ceno? Vse enako. Slikarsko pravilo se glasi: „Slikaj s čimkoli, samo glej, da slikaš dobro!“ Z umetniškega stališča je torej slika napravljena s svinčnikom prav tako dobra kot ona s peresom ali z barvami. Toda risbe s svinčnikom, kredo ali pasteli se prodajajo v resnici cenejše, ker se sčasoma zapraše, razmažejo in obledijo, čeprav smo jih imeli za steklom in čeprav so bile fiksirane. Tudi akvarelova slika obledi sčasoma. Lepti in lesorezi so naravno bolj poceni, ker se lažje razmnože. Cena lesorezov pa se ravna ne samo po umetnosti, temveč tudi po številu ploč, ki jih potrebuje umetnik za svoje delo, zakaj vsaka barva, celo vsaka senca potrebuje posebne deske ali ploče. Najtrajnejši so slike z oljnatimi, tempera- ali guache-barvami.

b) Na čem se slika? Na papirju, kartonu, lepenki, platnu, deskah ali stenah. Vse slike so enake cene, zakaj pravilo je: „Slikaj na čemurkoli, samo slikaj dobro.“ Najtrajnejše so seveda slike na stenah, deskah in platnu. Slike na stenah zovemo freske in zdrže nekatere tudi nad tisoč let. Slike za cerkve se slikajo navadno na deske, ki morajo biti podložene z deščicami počez, da ne bi razpokale, se vpognile ali izbočile.

Z oljnatimi barvami se slika navadno na platno. Začasa vojne je lepenka stopila na njegovo mesto. Na papir se riše in slika s svinčnikom, kredo, pasteli, z vodenimi in oljnatimi barvami. Vse slike naj se dajejo za steklo, da jih hranimo pred vplivom zraka in nečistoto. Zamazanih slik, slikanih s svinčnikom, peresom, kredo, pasteli ali vodenimi barvami, ne moremo očistiti na noben način. Zamazano oljnato sliko pa lahko očistimo z vlažno, čisto vodo, ali pa s copaive-balzomom, ki smo ga razredčili s čistim francoskim terpentinom. Nasprotno se pa ne smemo poslužiti petroleja, bencina ali celo špirta, ker bi z umazanijo obenem raztopili tudi barvo. Stare, zamazane slike dajmo strokovnjaku-umetniku, da jih očisti.

4. Kakšne umetnike razločujemo? V prejšnjih časih so razvrščali umetnike po tem, kar so slikali; poznali so zgodovinske, pokrajinarje, figuraliste, genriste, interleriste, tihožitnike (bolje zatišnike) itd. Kdo izmed teh ima največjo ceno? Pravimo: „Slikaj karkoli, samo glej, da slikaš dobro!“ Danes ima pokrajinar isto ceno kot figuralist. Imena povedo, kaj kdo slika. Pokrajinar se bavi s krajinami, figuralist slika osebe, genrist (od besede generatio — rod — rodbina) se peča z družino, in-

terieristi slikajo sobane, notranjost pomembnih stavb, tihožitniki slikajo zatišja, t. j. sestave različnih reči, kot n. pr. rož, sadja, posod in podobno. Dostikrat slika pokrajinar tudi osebe, genre, interiere in zatišja. Ne moremo umetnike točno ločiti po tem, kar slikajo, toda vsak umetnik ima svojo stroko, v kateri je najboljši, v drugih pa kaže več ali manj splošnosti. Pri tej priliki naj opozorim, da beseda „genre“ ne znači krajino, kar često slišimo tudi od olikanih ljudi: „Ta pokrajina je slikana v genru tega ali onega slikarja“, s tem hočejo reči, da je slikana na isti način, po isti maniri in v isti tehniki. Način ali manira ali tehnika slike je lahko silno različna, podobno različen je lahko tudi kolorit = barvitost slike. Vsak umetnik producira svoje slike na svoj poseben način, s svojo posebno barvitostjo. Mimogrede naj omenim, da figuralisti prav radi slikajo naga telesa bodisi možka ali ženska; takim slikam pravimo „akt“. V prejšnjih časih je bila velika sramota, slikati nago telo in ga motriti, danes pa vemo, da je nago človeško telo najkrasnejši proizvod narave in da je največja umetnost upodobiti krasno nago telo bodisi s čopičem ali pa z dletom. Že začasa Grkov in Rimljanov je bil le tisti velik umetnik, ki se mu je posrečilo upodobiti nage sohe Venere, Apolona, Jupitra, Here itd. Tedaj ni nenravno ponazorjevati naga telesa; saj krasota ne more nikogar pohujšati in ga vreči v blato, najbrže ravno nasprotno, ona nas povišuje nad vsakdanjostjo. Nikakor ni banalnost, še manj pa pornografija, če kdo z umetniško dovršenostjo naslika nago človeško telo. Rumunska kraljica, pesnica, Carmen Silva pravi nekje: „Nravni vidi povsod nravnost, nenravni nenravnost. Čistemu je vse čisto!“

5. Vrsta slik. Za starih časov je slikal umetnik vse prav natanko, slikal je namreč to, kar je o predmetu vedel, a ne kakor ga je videl, pokrajino je komponiral ali sestavil. Naslikal je posamezna stebelca od trave, vsako lato in vrzel v plotu, na listih posamezne zobke, vsako vejico na drevesu, toda vse brez zraka, brez solnca. Slika nam ni povedala, predstavlja li megleno poletno jutro, ali soparno popoldne, ali jesenske mraze, ali ostro zimo, temveč predstavljala je nekaj na vse strani zaokroženega, namišljen pogled ali pokrajino za gledališče. Do besede ni prišla naravna krasota pokrajine, nasprotno je hotel umetnik učinkovati s svojim vplivom in umom, pustil je, da govori za njega njegova neugnana potrpežljivost, ki je „komponirala“ pokrajino.

Umetnik je za onih dob grešil, če se je posluževal veselih barv kot rdeče, modre, bele, rumene, zelene itd. Slikali so izvečine le s črno, sieno- in sepia-barvo. Take slike najdemo še po starih cerkvah, gradovih in palačah. Ta umetnost naj bi ljudi spominjala, da so v „dolini solz“.

Z velikim spoštovanjem postajamo pred tvorbami dobe, polne naboženskega iskanja, astreze in velikih poletov, kakor nam jo predstavlja v svojih delih Giotto in drugi veliki Nizozemci ter geniji renaissance. Toda današnji umetniki se ne strinjajo z nazorom, da smo tu na svetu „v dolini solz“, nasprotno, trdijo, da smo v „dolini veselja“, zakaj ničesar ni v pri-

rodi, kar bi bilo črno, pač pa je povsodi svetloba, zrak in barva. Zato slikajo zrak, svetlobo in barve. Take slike imenujemo „pleneri“ (plen = poln, air = zrak). Pravtako slikajo tudi polsvetlobne efekte ali tudi efekte umetne svetlobe.

Preje smo pozorovali na slikah risarsko natančnost in napetost, jasno prozornost, stilizacijo, toda danes opazuje umetnik resnično življenje, resnične gibe, nijanse izraza, neprisiljeno dejanje in to tudi slika. Postal je realist in naturalist. Na sliki zagrabi, recimo, samo trenotek dejanja, slika svoje dojme in razpoioženje. Dojem se imenuje impresija in take slikarje imenujemo impresijoniste. Ti ne slikajo, kar o predmetu vedo, ampak le to, kar vidijo v gotovem, začrtanem trenutku. Niso fotografi, pa tudi ne arhitekti, katerih slike in podobe natančno odgovarjajo resnici, oni slikajo marveč le to, kar jim na predmetu posebno ugaja, kar je napravilo na nje izreden vtis, slikajo le ono svetlobo, v katerih jim je bil predmet zanimiv. Dogaja se, da vidijo predmete v neobičajni barvi, n. pr. zelene gosi, rdeč ali moder sneg i. d. Ljudje, ki se niso učili zakonov o razkrajanju svetlobe, poreko, da taka slika ne odgovarja resnici. In vendar je dokazano, da se pod gotovimi pogoji lomi in razkraja solnčna svetloba tako, da je celo pokrajina, ali gotov odsek pokrajine modro ali vijoličasto ali rdeče ali zeleno itd. pobarvan. Zgrabiti take trenotke, prenesti jih na papir ali platno je umetnost impresijonizma. Impresijonisti ne sestavljajo svojih genrov iz nagačenih gospa in gospodov, oni slikajo resnične dogodke iz rodbinskega življenja, ki so napravili nanje poseben utis. Impresijonisti ne slikajo vsake malenkosti, kot zobke, žile in žilice na listih, vejice in brstje, ne, oni slikajo drevesa, kakor jih vidijo v celoti in naenkrat in vendar lahko spoznamo, da-li je pred nami listnato ali igličasto drevo. Ravnotako ne slikajo do najmanjše malenkosti človeškega obraza, ali delov telesa, temveč slikajo le barvaste lise, ki jih vidijo, in ki so tako sestavljene, da lahko razločujemo, da-li so to ljudje, živali ali drugi predmeti. Slikajo li te lise s širokim čopičem, ali prehajajo lise druga v drugo, tako da so ostro očrtane, imenujemo take slikarje secesijoniste.

Secesija znači stvarjanje, ki se je več ali manj oddaljila od prirode, resnice in krasote. Izza secesije se posmehuje površnost, bilokakor bilo, bizarnost in gnusoba. Izprva je hotela podati nekaj, česar še ni bilo, nekaj čeprav dvomljivega, kar bi užaljevalo in budilo odpor. Slikajo li lise brez ozira na obrise in konture, pravimo jim futuristi. Futuristi — slikarji bodočnosti — se trudijo zgrabiti v sliki gibanje, premikanje. Od tod ona zmes predmetov in postav, ki drug drugega prikrivajo in zastavljajo. Futuristi niso spoznali globoke osnove in zveze moderne umetnosti z umetnostjo prejšnjih dob, oni so videli samo njeno anarhijo in revolučnost, a le iz te so si napravili svojo obrt in opravilo. Tisti, ki iščejo in se bavijo z novimi problemi, dišečimi po modi, goje arfizem, kubizem. Slika je v celoti simbolična, ne ozira se na disciplinirano kva-

liteto linije in oblike. Kubisti uporabljajo linije in ploskve tako, da dajo nepravilen četrstoličnik. Tehnična izvedba se opira na ostre, polne navpičnice in na strogo omejeno ploskev, kadarkoli hočejo naznačiti nekaj kompaktnega, stabilnega ali polnega, če pa gre za označbo mehkih struktur, ali živih in premikajočih se stvari, tedaj se poslužujejo mehkih ploskovnih sestavkov. Tako vidimo, da so futuristi in secesionisti le stopnjevani impresionisti, ki polagajo največjo važnost na barvo in kolorit, a skoro nobene na obrise in konture. Slikarji, ki spravljajo na platno svoje lastne ideje, svoje predstave, ki jih v resnici niso še videli, se imenujejo ekspresionisti. To so predvsem slikarji zgodovinskih podob, raznih naboženskih slik in podobno. Ekspresionisti skušajo dati svojim mislim poseben izraz, priznajo tehniko, podčrtan in poseben kolorit, v čemer jih pravzaprav ločimo od impresionistov. Kadar si ekspresionist za svoje zgodovinske slike sestavi skupino iz živih oseb, in jih tako slika, je obenem tudi impresionist. Navadno delajo tako vsi slikarji zgodovinskih slik, vsled tega jih lahko imenujemo tudi komponisti.

Narobe je lahko impresionist tudi ekspresionist, če naslika verno ne samo svoj vtis, temveč tudi svoje misli, če n. pr. spoznamo na portretu ne samo osebo, temveč tudi njen značaj, če na pokrajini ne vidimo samo njene oblike, ampak nam vstaja pred očmi tudi karakter njenih prebivalcev itd. Slikar pa ni samo slikar, on je obenem tudi pesnik in filozof. Za oceno slikarja ni danes merodajen le smisel za barvo, občudovanje in spoštovanje prirode, tudi ne samo bistro oko, pri oceni vprašamo še posebno po razpoloženju in temperamentu, s katerim ustvarja. Impresionist je realist in naturalist, vendar ne grabi tesnorsrčno po podrobnostih, temveč slika na široko; prosto in gladko, kakor razvodnjena reka na spomlad teče njegova umetnost v soglasju iz njegovega srca, iz njegove duše.

Moderna umetnost bodi tudi narodna, a moderna je, če je obenem narodna. Če je narodna, je tudi svetovna, toda svetovna ni vedno narodna. Značaj naroda se zrcali v njegovi umetnosti.

6. Kdo kupuje slike? a) V prvi vrsti so ljudje, ki hočejo imeti nekaj na stenah. Ne vprašajo, kaj je to, kako je, ima li umetniško ceno ali ne. Originale kupujejo le radi tega, ker je tako kupovanje moderno, da se lahko pobahajo, češ, glejte tudi jaz imam originale. Take ljudi največkrat napehario pocestni skaza-mojstri, ki premotrijo človeka, da ne ve ne naprej ne nazaj. Taki mojstri kaze resničnim umetnikom ne samo prodajo, ampak jim kradejo tudi dobro ime.

b) Drugič prihajajo v poštev ljudje, ki nalagajo v slike svoje odviše glavnice. Ti kupujejo v prvi vrsti „imena“, to se pravi slike onih umetnikov, ki so se že proslavili in o katerih se ve, da cena ne bo padla. Ne ozirajo se na to, ali jim je slika všeč ali ne, oni jo kupijo iz zaupanja do umetnika. To so vojni dobičkarji in drugi bogataši „preko noči“.

c) Tretja vrsta kupcev gleda predvsem na to, da jim je slika všeč, da je lepa in resničen okras doma: kdo je njen oče, po tem ne vprašajo. Pri teh se časih najde slika mladega umetnika, ki bi sicer ne uspel, ker njegovo ime še ni znano, ki pa ima mnogokrat dobre umetniške kvalitete.

d) V četrti skupini so ljudje, ki zbirajo slike in hočejo imeti od vsakega umetnika vsaj nekaj. Taki ustvarjajo v svojih hišah umetniške galerije in so za napredek umetnosti največjega pomena, ker vedno kupujejo. Ne mislijo, da so „bogvekaj žrtvovali“, če so dali kak krajcar za sliko, ne ponašajo se v javnosti, češ, glejte nas, ki podpiramo umetnost, ne, nasprotno: oni uživajo in se radoste, ko pregledujejo vsak dan svoje zaklade, medtem ko tratijo drugi dragoceni čas v zaduhlih gostilnah, kavarnah pri ostudnih kartah. Žalostno bi bilo življenje umetnikov, če bi ne bilo takih oboževalcev umetnosti, ki ne obešajo na veliki zvon, da so mecen, ki pa vedo, da jim umetniki slade in daljšajo življenje, plemenitijo njih in njihove rodbine značaj. Da bi imel naš narod veliko takih mož!

7. Cena slik. Slike kupujemo ali naravnost od umetnika, ali pa od trgovca. So umetniki, ki ne prodajo radi svojih slik naravnost kupcu in to iz dveh vzrokov: a) Kupci jih nadlegujejo največkrat pri delu v času inspiracije in stvarjanja ter jih tako ovirajo, b) kupec, ki se za ceno pogaja, jih draži in deprimira. Zato si najrajši izbere svojega trgovca, ki ga dobro poznajo in ki ve za njihove slabosti. Pravim umetnikom je naravnost trapno, če morajo prodajati svoje slike. Oni niso ljudje za praktično življenje, so preobčutljivi, najmanjša opombica jih razžali. Hoditi od hiše do hiše in prodajati svoje slike ni dostojno za nje. Zato je že stara želja resničnih umetnikov, da bi dobivali mladi začetniki izdatne podpore iz državnih sredstev, da bi mogli živeti in ustvarjati, preden niso zasloveli. Rešitev tega problema je seveda težka in zato bo še reelni trgovec nadalje posredovalec med umetniki in kupci.

Na slikarskih razstavah se prodaja navadno zelo malo, če ni prevzel prodaje spreten trgovec. Dobro se obnašajo dražbe slik, ki pa niso za kupca posebno ugodne, ker kupuje naglo, brez preudarka in v razburjenju. Pri slikah razločujemo dvojno ceno. Lahko rečemo resnična cena (nominalna) in cena ugajanja. To določevati je seveda težka stvar, ki jo vsled dolgoletne izkušenosti trgovec preje pogodi, kakor pa umetnik sam. Žal, da se cena slik dvigne največkrat, in časih celo neprimerno visoko, šele po umetnikovi smrti. Kakor pri vseh stvareh, tako ravna povpraševanje tudi ceno slik. Ker je umetnost mednarodna, so tudi cene mednarodne, posebno pri znamenitih originalih. Žal, da bo morala tudi naše umetnike oceniti najprej tujina, preden jih spozna domovina. Upajmo, da dosežemo v svobodni Jugoslaviji tako blaginjo, da bomo lahko pošteno preživljali svoje umetnike. Da bi bilo skoro tako!

ELZA KUKOVČEVA:

GOSPODINJSKI POUK V LJUDSKIH IN MEŠČANSKIH ŠOLAH.

(Konec)

Učni načrt za kuharski pouk na ljudskih in meščanskih šolah

z ozirom na priproste potrebe navadnega gospodinjstva v naših pokrajinah.

I. Mesna jedila: 1. govejska juha, 2. teletina v obari, 3. pišče v obari, 4. pišče pečeno, 5. pišče ocvrto, 6. pišče nađevano, 7. kunec ocvrt, pečen, v obari, 8. divjačina kvašena, 9. golaž.

II. Mlečne jedi. 1. Kako se pripravi kislá smetana, sir, presno maslo, kuhano maslo, 2. mlečna juha, 3. razne prikuhe s smetano.

III. Močnate jedi. a) Zlivanke: 1. viliti rezanci, 2. fancelj, 3. pečenjaki, 4. omelete.

IV. Valjano testo: 1. ribana kaša, 2. rezanci, 3. vlečeno testo za štrukelj, 4. zračni krapí, 5. testo iz krompirja.

V. Cmoki: 1. žganci koruzni, ajdoví, 2. zdroboví cmoki, 3. jeterni cmoki, 4. krompirjeví cmoki s svinjino, 5. češpljeví cmoki.

VI. Kvašeno testo: 1. mlečni kruh, 2. navadni šarkelj, 3. orehova potica, 4. buhtice, 5. pustni krapí.

VII. Narastki. (Jajčja pena rahlja testo.): 1. rižev narastek, 2. zdrobov narastek, 3. orehov narastek i. dr.

VIII. Zakuhe v juho: 1. kaše, 2. rezanci, 3. cmoki.

IX. Postne juhe: 1. krompirjeva, 2. fižolova, 3. grahova, 4. gobja, 5. prežgana juha, 6. močnikova juha, 7. vinska juha, 8. sadna juha.

X. Prikuhe: 1. Špinača (vrtna, brokoli, loboda, solnjka, mlade keprive), 2. ohrovt, 3. karfijol, 4. koleraba, 5. kumare, 6. buče ali tikve, 7. repa, 8. fižol, 9. zelje, 10. krompir, 11. gobe, 12. paradižnice i. dr.

XI. Polivke: 1. polivka čebulova, porova, kisličina, gobja, drobniakova, 2. kuhan hren.

XII. Solate: 1. repincelj, regrat, solata berivka, glavna solata, endivija; kumare, zelje, krompir kot solata i. t. d., 2. sladke solate ali kompoti.

XIII. Sočivje: 1. Kadar kuhamo sočivje, pridenemo solajke, ki ga mehča. 2. Kuhano sočivje često pretlačimo skozi sito, da odstranimo težko prebavne lupine.

XIV. Izvlečki: 1. Kava, 2. čaj, 3. juha za bolnike.

XV. Parjenje: Parimo zelje, riž, gobe, meso, sadje, zelenjavo raznovrstno.

XVI. Konserviranje: 1. sočivje in zelenjadi s kisom, oljem; 2. sadje s sladkorjem, 3. mesa s soljo.

XVII. Sladko pecivo: 1. Preprosta torta, 2. piškoti, 3. škofovski kruh.

V prirodoslovju se učenke uče o raznovrstnosti vodâ, o lugu, o milu, perilna pravila; kako se odpravljajo madeži.

Načelo delotvornosti pri pouku zahteva, da učenke tudi dejansko poizkusijo, kar so se učile. Zato je treba, da jim šola nudi poleg kuharskih poizkusov tudi poizkuse v pranju.

Učni poizkus.

Učiteljica gre z 8 učenkami v šolsko pralnico. Tamkaj je pripravljen kap umazanega perila.

Učiteljica: Danes hočemo dejansko izkoristiti, kar ste se v prirodopisni uri učile. Pripovedujte, kar ste si zapomnile o perilnih pravilih.

Učenke: 1. Ne puščaj perila predolgo nesnažnega. Kožna tolšča, držeča se perila, ne ostane neizpremenjena, ako dolgo leži, ampak se jame raztvorjati. Iz te tolšče nastanejo različna barvila, ki se težko raztapljajo v milu. Zategadelj se perilo, ki je ležalo dolgo časa zamazano težje na belo opere, nego tisto, ki je prišlo pred kratkim od telesa. Močno se mora drgati, da se očisti. S tem pa se platno zelo poškoduje.

2. Pred pranjem je treba, da se perilo pazljivo razdeli in razvrsti. Platneni komadi in volneni pridejo vsaksebi. Volnina se drugače pere nego platneno perilo. Platneno perilo se mora razdeliti tako, da pride belo in pisano vsaksebi. Istotako se ne sme fino in debelo skupaj prati, tudi ne močno zamazano perilo prati zajedno z manj umazanim. Vsako vrsto perila mora za se namočiti.

Nato se pogovori naprava sestavine in svojstva luga.

Obenem učenke preštejejo, koliko je raznovrstnih perilnih komadov ter zabeležijo. Poleg tega ne pozabijo kuriti pod kotlom. Kmalu voda zavre.

Učiteljica: Vrzite solajko v kotel! Lug torej imamo pripravljen! Toda ne smemo takoj v vreli lug namočiti. Perice pravijo, da se v vročem lugu nesnaga še bolj prime perila. To je resnica. V kožni tolšči se nahaja namreč tudi nekaj beljakovine, ki se v vročini pri 60 ° C) strdi in se drži potem tako močno platna, da je niti milo ne more raztopiti. V hladnem lugu pa se raztopi. Šele, ko se je beljakovina raztopila, sme se pri pranju rabiti vroča voda. Počakati moramo, da se lug ohladi. To traja več ur. Torej smo za sedaj opravile!

Nekaj ur pozneje se povrne učiteljica z učenkami v pralnico. Denejo perilo v banje ter ga polijejo z ohlajenim lugom. Perilo se moči 30 ur.

Tretji dan veli učiteljica: Napolnite kotel zopet s potočnico ter zakuhajte solajke kakor zadnjič! Med tem, ko se voda greje, vzamite vsak komad perila iz luga in ožmite. Umazani lug izlijte! Ne rabimo ga več!

Ko je lug pripravljen, ga nalijejo vročega na perilo. Pripravljenih mora tudi biti 6 do 8 nagrbljenih desk, kakor so v naših pokrajinah pri pranju v uporabi.

Učiteljica pokaže učenkam, kako se mora perilo mencati deloma z rokami, deloma na deski. Opozori jih, da na ponošeni obleki ne smejo poizkušati svojih moči, sicer se obleka še bolj ogloda in morda celo raztrga.

Izmencano perilo pomažejo z milom in žulijo. Ostalo je luga v kotlu. Tega zavrejo; potem pariyo v njem namiljeno perilo 15 do 20 minut. Najprej pride fineše perilo na vrsto, potem debelejšje. Ko se parjeno perilo ohladi, ga izžulimo, potem na potoku plavimo in modrinimo. Konečno ožmemo, razgrnemo ter obesimo na vrv, ali na solnčnem dvorišču ali na podstrešju.

Nekaj dni pozneje se suho perilo valja in lika ter zloži.

S n o v z a n a d a l j n e p o i z k u s e .

1. Pranje pisanega perila.
2. Pranje volnin.
3. Pranje svilnate robe.
4. Izpravljanje raznih madežev.

Pri kuhi se rabijo razna zelišča in mnogovrstne korenine, gemolji in zelenjadi, katere si kuharica pridelava na domačem vrtu. Torej je potrebno, da se učenke v šolskem vrtu uče vrtnariti. Obenem se jim v šolskem vrtu nudi priložnost, dejansko poizkusiti navodila, ki jih podajata prirodoepisni in prirodoslovni pouk glede umnega kmetijstva.

Učenke se naj v šolskem vrtu dejansko vadijo, opravljati najpomembnejša vrtnarska dela. Ta so:

1. prekopavanje ali rigolanje in gnojenje, 2. setev, 3. saditev, 4. okopavanje in pletev, 5. zalivanje in druga dela.

V šolskem vrtu naj se gojijo z ozirom na kuhinjske potrebe:

1. kapusnice (kapus, ohrovt, karfiol, koleraba in brokoli); 2. solate (navadna glavata, endivija in repincelj); 3. špinačnice (špinača, loboda in kislica); 4. korenike (korenje, peteršilj, zelina, pesa, črni koren, trnecelj); 5. čebulnice (čebula, šalotka, por, česen, drobnjak); 6. stročnice (fižol in grah); 7. kuhinjske dišavnice (paradižnik, paprika, bazilika, šetraj, majoran, krebujlica, timijan, meta, melisa, kadulja, sivka, janež, rutica in pehtran); 8. cvetice.

Šivanja in krpanja perila se uče učenke v urah ženskih ročnih del; zdravstvo se jim razlaga v prirodopisnih urah; domače knjigovodstvo je važen oddelek računskega pouka in opravljenega spisja.

Tako bi ljudska, oziroma meščanska šola učila vse stroke, ki jih goji „gospodinjska šola“. Preostaja samo perutninarstvo, a tudi to bi bilo možno uvesti, ako se ne sme pogrešati pri gospodinjskem pouku.

V raznih časopisih se zlasti kmečkim staršem vedno nasvetuje, naj pošljejo svoje hčere v gospodinjsko šolo. Starši, zlasti kmečki, večinoma odklonijo ta nasvet, češ: 1. to mnogo stane; 2. bi bilo treba hčere poslati od doma; 3. kdo bo tačas delal doma?

Z ozirom na te razloge bi se brezplačni obvezni pouk na domači šoli izkazal za široke množice zlasti za delavske in kmečke sloje mnogo vplivnejši in uspešnejši nego pouk v gospodinjskih šolah, ki jih nameravajo ustanoviti le v prometnih centrih, in ki bi bile iz gmotnih ozirov dostopne le nekaterim, posameznim, premožnim.

Višji šolski svet torej z ozirom na občno korist blagovoli odrediti, da imej vsaka ljudska in meščanska šola:

1. kuhinjo, v kateri se bodo učenke vežbale v kuhanju;
2. pralnico, v kateri se bodo učenke vadile prati;
3. šolski vrt, kjer se bodo učenke učile vrtnariti.

Ta prošnja ni neizvršljiva. Saj ima večina šol šolsko kuhinjo, kjer se deci, ki mora čez poldan ostati v šoli, pripravlja kosilce. Istotako ima vsaka nova šolska stavba pralnico za učiteljstvo in tudi primerni šolski vrt. Kjer pa še primernih prostorov ni, se naj pripravijo, kakor se bodo pripravile delavnice in laboratoriji za dečke.

Literarne in strokovne učiteljice so zadržane z literarnim poukom. Zato se naj vršijo dejanski poiskusi zlasti v kuhanju in pranju pod vodstvom in nadzorstvom učiteljic ženskih ročnih del, ki morajo biti seveda v sporazumu z dotičnimi literarnimi učitelji, ki uče učenke prirodnoznanstva in druge literarne stroke.

Učiteljice ženskih ročnih del so za gospodinjski pouk usposobljene; saj so večinoma vse večše kuharice in gospodinje. Tudi so pedagoško naobražene. Primanjkuje jim morda le metode poučevanja.

Učiteljicam ženskih ročnih del je spisana predstoječa slička kot primer, kako je treba pri gospodinjskem pouku postopati.

Vsekakor pa so morda potrebni tečaji za izvežbanje učiteljic ročnih del v pouku gospodinjstva. Ti tečaji naj bi bili tudi dostopni literarnim učiteljicam, za učiteljice ženskih ročnih del pa obvezni. Zadostuje za tak tečaj doba 14 dni do 3 tedne.

Ker ni možno pri enem štedilniku več kakor 6 učenk vežbati hkratu, zato naj skupine učenk menjavajo, da pride vsaka učenka najmanj enkrat v mesecu pri kuharskem poiskusu na vrsto.

Korist te odredbe bi bila sledeča:

1. Prirodnoznanjski pouk deklic bi se otrešel neuspešnega verbalizma ter stopil v tir edino uspeh obetajočega delotvornega pouka.

2. Bodoče državljanke bi se morale pod pritiskom obveznosti dejansko vaditi snage, reda, lepega vedenja ter umnega gospodinjstva.

3. Na temelju izvežbanosti, ki si jo je pridobila učenka ljudske šole, bi bilo lahkotno graditi v domači šoli nadaljevalne tečaje za šoli odraslo ženstvo.

IZ ŠOLSKEGA DELA.

RUDOLF RAKUŠA:

Risanje črk.

Za uvod dva prizora:

Bilo je v železniškem križišču P. Vlak proti jugu je oddrdral in ž njim je izginila tudi gneča na peronu. Na steni opazim krasno izdelan reklamni plakat; kolikor se spominjam, je bila propaganda za neko monakovsko umetniško razstavo. Najbrž po meni opozorjeni, se ustavijo za mano trije še precej snažno oblečeni možje in začno opazovati plakat. Govorili so nemški. Pričela se je zanimiva kritika. Enoglasno so obsojali pisavo, češ, da je naravnost nečitljiva. Toda ko je eden izmed njih začel glaskovati, še je šlo precej gladko. Pa da bi vsaj slikar vzel za črke tako barvo, da bi bolj bodlo v oči. Zmerjajoč črez te umetnike, so nadaljevali svojo pot. Z nasmehom na ustnicah, a z žalostjo v srcu, sem se tudi jaz poslovil od slike. —

Krasnega jesenskega dne nas je korakala večja družba iz mesteca v gorice. Govorilo in debatiralo se je o vsem mogočem. Slovenec ni filozof le takrat, ko pije, temveč tudi v pričakovanju pitja. Naenkrat slišim od spredaj: To je pravzaprav škandal! Oho, ali so se skregali! Gruča je stala pred majhno kapelico ob potu. Ta je bila očitvidno na novo pobeljena in svež je bil tudi napis. In ta napis je bil najbrž ono sršenovo gnezdo, ki je razburilo mirne izletnike. V strašno pomanjkljivi pisavi je bilo ondi napisano: Hvaljen bodi Jezus Kristus! Vsi S so bili narobe napisani, torej S in tudi N je imel povprečnico narobe. Ves gnev estetično-umetniških izletnikov se je izlil črez me, kot reprezentanta učiteljske kaste. Branil sem se z vsemi sredstvi retorike in sofistike. Pa vse skupaj mi ne bi mnogo pomagalo, če bi me ne rešila klet, do katere smo med tem prispeli. In pozabljen je bil narobe S in napačen N —

Če k tem prizorom še dodam, da rabijo učenci v ljudski šoli tudi risanje črk pri nadpisih in podpisih raznih risb in pri zemljepisnih obrazcih, potem je potrebnost tega pouka že dovolj dokazana. Razven tega dobi večina učencev na višji stopnji ravno na tem polju tako fino razvito čustvo glede lepega in grdega, da sem se moral res čuditi. Ker porabimo za ta pouk letno le 2 do 3 risarske ure, pri pravilnem poučevanju pa

uspeh mora biti dovoljen, zato pač nikdo ne bo zanikal potrebnost tega pouka.

Ker je risanje črk le majhen del splošnega risarskega pouka, zato je umljivo, da vpliva eno na drugo. Če, recimo, otroci ne znajo napraviti ravne črte, potem bo tudi z risanjem črk slaba. Tudi to je namreč prostoročno risanje, pri katerem za ravnilo ni prostora. Vodoravne črte rabimo kot okvir, med katerega rišemo črke. Pri teh rabimo spet večinoma navpične črte; sploh dela dejstvo, da morajo biti črke navpične, začetkoma največje težkoče.

Če učence v 1. in 2. šolskem letu večkrat vadimo risati navpične in vodoravne črte, potem že dosežemo tako spretnost, da lahko začnemo v 3. šolskem letu z risanjem črk. V duhu vidim kakega tovariša, ki bo pri tem stavku ogorčeno vzkliknil: Kaj, v času ko rišemo le po naravi, ko stiliziramo, idealiziramo in ornamentiramo, pa naj otroke mučimo z risanjem dolgočasnih črt. To je nazadnjaštvo! — Zna biti! Pa brez tega nazadnjaštva je risanje po naravi humbug. Rišimo n. pr. šolsko omaro po naravi. Če se mora otrok truditi, paziti in neštetokrat radirati, prej ko se mu posreči ravna črta, potem bo pač mogoče skrpucal „kako“ omaro, nikdar pa ne „te“ omare. Drugačna je stvar, če brez težkoč potegne tanko ravno črto. Sedaj lahko osredotoči vso svojo pazljivost na proporcije in res riše „po naravi“. Še na najvišji stopinji se mi zdi umestno, da razdelim začetkom leta že porabljene risbe, na katere se vadijo spet pravilno risati ravne črte. Isto velja za krog, elipov in spiralo. To so pač „poštevanke“ risanja. — Umestno in potrebno se mi je zdelo vriniti te stavke, da ne bo nesporazumljenja.

V 3. šolskem letu torej začnemo z risanjem črk in sicer z najpreprostejšo obliko, takozvano iglasto pisavo. Kdor si upa v 2. šol. l., naj poskuša. Samo za Boga naj ne dela tako kakor je napravil naš vadniški učitelj v 2. razredu, ki je pritrdil pred vsakega učenca na klop lično izdelano vizitnico, na kateri se je blestelo v krasno zafrkočenih secesionističnih pisnih njegovo ime. — Učitelj nariše pred učenci na tablo sledečo abecedo:

ABCČDEFGHIJKLMNOPRSŠTUVZŽ

Učenci jo prerišejo večkrat v svoje dnevnike. Učitelj mora pri tem venomer poudarjati: 1. vse črke morajo biti navpične; 2. črke morajo biti enaki in sicer kolikor mogoče majhni. Nekaj opomb k posameznim črkam: Da bo črka A navpična, zahtevajmo začetkoma tanko navpično črto v sredi. Pri črkah H, M, N, U in O narišimo najprej skrajne navpične in potem šele zvezne črte. Težkoče delata navadno črki S in Š. Napravimo najprej zgornji in navpično pod njim spodnji krogov odsek in zvezimo potem oba s povprečnico. Na ta način bosta tudi ti črki navpični. Razven abecede nariše učitelj na tablo tudi več krstnih in rodbinskih

imen, katere učenci prerišejo. Med risanjem pa naj gre učitelj med otroke in jim pomaga, popravlja in razlaga.

Na posameznih risbah se sedaj učenci že lahko podpišejo s tiskanimi črkami. Strogo pazimo, da naredo tudi obe vodoravni črti prostoročno. Biti morate tako tanki, da se jedva vidita. Ker napišemo na risbo navadno tudi datum, moramo naučiti učence tudi številke. Te pa delajo mnogo več težkoč ko črke. Učenci jih namreč ne rišejo navpično, ampak pišejo poševno. Tukaj vse opominjanje nič ne izda; pomagati si moramo nekako tako kakor pri črkah S in Š. Pri enki napravimo najprej navpično črto, potem šele predpotezo; ničlo kakor črko O; osmičko: najrej zgornji krog, potem navpično

1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

pod njim spodnji; tudi pri šestki in devetki si pomagamo najprej z navpičnimi črtami i. t. d.

Isto kar v 3. šol. l. učimo tudi v 4. in 5. V 5. šol. letu bodo uspehi že tako zadovoljivi, da lahko spreminjamo proporcije med višino in širino, na primer:

ORNAMENT ORNAMENT

V 6. šol. l. začnemo z moderno pisavo. Ta nam nudi namreč toliko prilik, da razvijamo estetična čustva v otrocih, da je tudi v ljudski šoli ne moremo pogrešati. Povdarjati pa moram, da je nonsens, učiti to pisavo, ne da bi bili otroci prej že popolnoma sigurni v iglašti pisavi. Naj tukaj na kratko povem, kako navajam otroke k pravilnem razumevanju moderne pisave.

Iglasta pisava, ki smo jo rabili dosedaj, je posneta po velikih črkah, ki jih imamo po knjigah in ki se odlikujejo po svoji lahki čitljivosti. Pri risanju pa moramo gledati predvsem na to, da bo narisano lepo. Isto pa velja tudi za vsako besedo, ki jo narišemo na risbo. Predvsem mora biti lepa, v skladu s celotno risbo, ne sme se nam vsiljevati misel, da je zato tukaj, da jo prečitamo. Prva ovira te zahteve so že nekatere črke iglaste pisave. Poglejmo si besedo

HVALJEN - LJ - U - HVALJEN

Velika praznina med L in J nam deli celo besedo v dva dela. Ker to ni lepo, moramo ta prazni prostor odstraniti. To lahko storimo na več načinov. Prvič, da skrajšamo pri obeh črkah vodoravni črti kolikor se da, ali drugič, da vrinemo J v ali pod L. Nikakor se nam tudi ne more dopasti presledek med A in L. — Spremeniti nam bo A tako, da bo zadnja črta paralelna z L i. t. d. Pri črkah z vodoravno povprečnico pomaknemo to nekoliko navzgor. (Tukaj učitelj lahko opozori otroke na pojem „zlatega reza“ [goldener Schnitt], ki se je uveljavil — vsaj podzvedno — tudi pri črkah). Pri moderni pisavi posamezne črke sploh nimaio gotove, neizpremenljive oblike, temveč jih lahko po ukusu zpre-

minjamo, kakor se nam pač lepše zdi z ozirom na predidčo in naslednjo črko. Za vzgled si vzamimo črko A. Potem sledi celotna abeceda, katero si otroci večkrat prerišejo v dnevnike.

ABCČDEFGHIJKLMNŃ
PRSŠTUVZŽ:ANTON AŠKERC

Nato nariše učitelj na tablo kolikor mogoče mnogo imen učencev, katere ti istotako prerišejo. S tem dobe zadostno vajo v izpreminjanju posameznih črk. Kdor misli, da je to za ljudskošolsko deco pretežko, se zelo moti, s tem risanjem imajo mnogo veselja, saj so se temeljito priučili iglasti pisavi, ki je temelj moderni. —

Človek, ki hodi z odprtimi očmi po naših krajih in ki ima količkaj smisla za lepo, mora biti šestokrat neprijetno dirnjen, ko vidi z groznimi črkami narisane napise kakor: Prepovedan pot — Zapor za pse — Žganjara — Avtomobil počasi voziti itd. Dostikrat lahko vidimo namesto S in N = S in N. Da delajo za to več ali manj učiteljstvo odgovorno, nam jasno kaže uvodoma opisan prizor. Ni dovolj, da pri izletih učence opozarjamo na te nedostatke, to je premalo. Beseda se razblini in vprašanje je, ali je zapustila v učencih oni trajni utis, ki bi ga radi dosegli. Čeravno dobro vem, da ni naloga ljudske šole, da vzgoji črkoslikarje, vendar priporočam, da žrtvujemo 2 uri risanja takim navisom. Učenci na eni strani lahko pozabljajo že znano risanje črk, učitelju se pa na drugi strani spet nudi priložnost, da opozori otroke na marsikaj, česar dosedaj še ni mogel. Vsakemu učencu je dopuščeno, da si izbere napis, ki si ga hoče. Obsegati mora celo risbo. Pri kratkih napisih, kakor Žganjara bodo radi tega črke precej velike. Pokazati moramo šolarjem na tabli, kako naj si razdele prostor in na kak način naj odebele črte. Ne zadostuje nam namreč več samo ena, temveč biti morata dve.

PREPOVEDAN POT

ZAPOR
ZA PSE

Žal, da Slovenci dosedaj nismo razpolagali z umetniškimi reklamno-propagandnimi lepaki. Ker se bo ta nedostatek sedaj gotovo izpremenil nam v prid, opozorim tukaj tovariše z ozirom na uvodni prizor, da tvorijo taki plakati izboren material za vzgojo umetniškega čustva. Učitelj bo posebno lahko opozoril učence, kako skuša umetnik spraviti besedilov sklad s celotno risbo, da črke oz. besede nikdar kot take ne silijo v ospredje, temveč vedno le dopolnjujejo umetniški vtis lenaka. — Kot nadaljnjo sredstvo za umetniško vzgojo z ozirom na črke nam tudi služijo nekatere risbe na ovitkih knjig. Seveda mora učitelj sam strogo razločevati zrnje od plevla. (Glej nekatere matične knjige, Zvonček, od Moh. družbe izdane pravljice „Utva in Mira“ z zanimivimi končnimi vinjetami

itd.) Na vse to je treba otroke ob priložnosti opozoriti; so za te reči bolj dovzetni, ko si mislimo. —

Snov, o kateri sem dosedaj govoril, smatram za nekaj minimum, ki se naj predela na vsaki šoli. Pri pravilni razdelbi nam vzame letno le 2, kvečjemu 3 ure. Pri izbranem materialu bi se gotovo dalo doseči še več. Vpoštev bi prišlo potem risanje velikih črk v poševni legi in risanje malih črk. Vendar upoštevajmo pravilo: Malo, pa tisto temeljito.

DR. P. M. STRMŠEK:

Slovenska učna knjiga za Nemce

Doslej smo bili pač vajeni, da so se učili Slovenci nemščine, a da bi se učili Nemci naše zasmehovane slovenščine, primerilo se je le redko. Spremenjene razmere so spremenile tudi v tem pogledu marsikaj. Poverjenišstvo za uk proučuje, če bi ne kazalo, da se pri nas nemščina sploh opusti in nadomesti s francoščino. Nemci pa so kar čez noč začutili živo potrebo, da se priuče slovenščine.

Kakor gobe za dežjem so nastajali tečaji za slovenščino zlasti ob meji in po učnih knjigah je spraševalo staro in mlado. Začutili so novi veter in spoznali, da so časi blažene nemščine minuli. Sili'i so v tečaje. A kako so se začudili, ko so spoznali, da pravzaprav niso tako nevedni kakor so se zdeli samim sebi. Voini čas in zlasti skrb za vsakdanji kruhek sta priučila že marsikoga te ali one slovenske besede. In tako se oglašajo kar po vrsti želje, da bi se učili pismenega jezika, češ »tako po domače« že znajo.

Tukaj pa je po mojem mnenju na mestu edino le slovniciška metoda, saj ne dobi učenec sicer nikdar določnosti v izrazu in obliki, ako re zna pravila, ki bi se nanj vprl. Iz takih vidikov je nastala na podlagi lastne izkušnje moja knjiga »Lehrbuch der slowenischen Sprache«, založil knjigar Vilko Weixl v Mariboru.

Knjiga ima dva dela. V prvem so vaje, v drugem slovnica in besede. Taka delitev se priporoča, da je knjiga uporabna tudi v šoli. Poverjenišstvo za uk in bogočastje jo je odobrilo z razpisom z dne 22. julija 1919. šte. 2611 za srednje, meščanske, trgovske in obrtne šole ter za ljudske šole (od 5. šol. leta naprej) z nemškim učnim jezikom.

Knjigo uporabljam tako-le:

Najprej predstaviva z učencem vajo; ko razume pomen vsake besede in že nekako sam občuti obliko, mu isto obrazložim natančneje in s tem slovnico dotične vaje. Nato čita učenec sam slovnico, ki stoji v 2. delu, prestavi vajo še enkrat pismeno in se nauči novih besed. — Na tak način raste slovnica in se množi besedni zaklad.

Namenoma pa se nisem izgubljal v razne izieme, kajti s tem nastanejo nove težkoče, ki jih učenec v začetku ne premaga; pa tudi treba ni.

ke poznejša raba sama izbrusi vse take malenkostne nepravilnosti.

Da postane knjiga kolikor mogoče lahka, stoji dvojina šele nekoliko pozneje. Da najde tudi spomin nekaj opore, združil sem, kar se je dalo, v pravi: tako stoji n. pr. pri dvojini (str. 75):

Im Vorhinein sei festgestellt:

1. Die formen des zweiten und fünften Falles der Zweizahl lauten wie die entsprechenden Formen Mehrzahl.
2. Der erste und vierte Fall und ebenso auch der dritte und sechste Fall der Zweizahl sind sich immer gleich.
3. Der erste und vierte Fall endigen bei allen Deklinationen auf i, nur bei männlichen auf a.
4. Der dritte und sechste Fall endigen auf ma; vor dieser Endung steht derjenige Selbstlaut, der in der Endung des dritten Falles der Mehrzahl vorkommt.

Dobro je, da se poleg te knjige vporablja še kakšna druga kot čitanka, da se privadi uho in poživi že znani besedni zaklad. Daljše vaje žal v knjigo niso mogle priti, ker bi bile ceno še neizmerno povišale; že itak stane knjiga 6 K. (—) vzrok tej visoki ceni je drag papir in visoki stroški v tiskarni; prav posebno jo draže tudi zahteve knjigotržcev. (Šolskim vodstvom pri večjih naročilih po 4.80 kron).

MARIJA MIKLAVEC-JANŠA.

Malo Nitscheja.

(Vom Biss der Natter. Also spr. Zarathustra. — Knjige nimam pri roki, navajam samo misel na kratko po spominu). „Če te kdo udari na desno lice, podaj mu še levo.“ To je neblago, pravi N. S tem, da mu ponudiš levo lice, ponižaš nasprotnika in se sam dvigneš nad njega. To je maščevanje, ki zbudi časih sovraštvo v nasprotniku. Plemenitejše je, da mu udarec vrneš, ali pa, da o b r n e š z l o n a d o b r o. Primera: Ko je Zarathustra spal, ga piči gad. Zarathustra se zbudi in reče: „Hvala ti gad, da si me zbudil; tvoj strup mi itak ne škodi, ker sem imun.“ — Tekom vojne sem poučevala ponavljalce, zlobne, podivjane dečke. Ravnala sem po zgledu Zarathustre in v kratkem smo bili najboljši prijatelji.

RAZGLED.

A. SLOVSTVO.

H. Schreiner: Preosnova jugoslovanskega vzgojstva v zmislu demokratizma. V „Pedag. letopisu XVI.“ —Izd. S. Š. M. v Ljubljani 1919.

Škoda, da je izšel spis v letopisu in je

tako obsojen, da pride ponajveč v roke le malemu številu Matičarjev. Zakaj spis, pisan z ljubeznijo, s temeljitim spoznanjem obsežne snovi in s strokovnostjo, bi zaslužil, da ga čitajo mnogi v naši domovini; da ga upoštevajo zlasti „stavbarji“ našega „novega doma“, da ga zidajo, kakor si ga

želi pisatelj: „dom, ki bo ustrezal vsem potrebščinam vsega velikega naroda, da bo v njem ugodno in udobno, z veseljem bival do konca sveta . . . Sicer bi bilo treba, ko bo hiša dovršena, prezidavanja in prizidavanja, iz česar nazadnje nastane namesto enojne stavbe, ki razveseljuje oko in srce ter zadošča različnim potrebščinam, ne rodna in dober okus žaleča krparija, ki ne more popolnoma zadoščati različnim krparijam.“

Dvomim, da bi hotel H. Schreiner podati kak gotov načrt; izraziti je hotel le svoje mnenje, ki naj bi v mnogih ozirih našlo pravilno umevanje. Predvsem v vzgojnem oziru. Vzgojo si misli socialno in individualno; individualno v socialnem smislu z gojitvijo značajev. Za to vzgojo pisatelj krepko podčrtuje značajnost vzgojiteljev samih kot „eno najvažnejših nalog“. Zaradi splošnega vzgojstva priporoča pod poglavjem „Nedostatki in pomanjkljivosti običajnega vzgojstva. Kako bi se jim dalo pomoči?“ vsestransko skrbstveno vzgojo od ureditve domače vzgoje („Več domače vzgoje nam je treba!“) do občega vzgojnega zakona, „ki bi natanko predpisal potrebne ureditve za vso vzgojno dobro, od rojstva do zrelostne dobe, oziraje se na vse otroke, normalne in nenormalne in na vse vladajoče, na vzgojo vplivajoče odnose“, a tudi vzgojo staršev.

Šolski vzgoji predpisuje poleg drugega skrb za primerni telesni razvoj in uravnava iz tega vidika tudi učni čas. Opombi glede nerazdeljenega dopoldanskega pouka ne moremo pritegniti, ker smo prepričani o nasprotnem; takisto ne moremo docela pritegniti vzgojnemu načelu, da bodita „vzgoja in pouk nabožno-nravstvena na narodni podlagi in patriotska“. Patriotske vzgoje smo bili v pretekli dobi siti do grla, tako da se ne moremo ogrevati kar pavšalno za njo, čeprav ima v rokah novo zastavo; za nabožno-nravstveno vzgojo na narodni podlagi pa bi bili hvaležni, če bi se nam povedalo malo natančneje, kaj naj to pravzaprav bo; morebiti bi le zadostovalo zaznamovanje „etična in narodna vzgoja“. Res pa je, da bodi domovinoznanstvo tisto, ki „mora voditi ves pouk in vso vzgojo“.

Dobro je poudarjena tudi zahteva po enotni vzgoji v šoli in domu.

Pošolsko mladinsko vzgojo obravnava v znanem F. W. Foersterjevem smislu in gotovo je čisto vseeno, ali zaznamujemo ta vzgojevališča mladeniške, ozir. „deviške“ ali dekliške dome, glavno je, da bi jih že enkrat imeli; onih strankarskih, ki so se razpasli ponekod pri nas, namreč ne moremo smatrati za obče vzgojne.

Vobče se postavlja pisatelj v vzgojnem oziru na široko stališče modernih vzgojnih zahtev, želeli bi le, da bi splošne zahteve pustil v naših okoliščinah izkristalizirati in tem prilagoditi. Še iz tega realnega, kar smo že kje konkretno predlagali, bo po vsch znakih res realizirano tako malo; kaj šele iz idealnih načrtov, ki jih posamezniku narekuje ljubezen do stvari? „Vzgojni zakon! Ali ga bomo dobili? Tega pač pri sedanjih razmerah ne smemo tako hitro pričakovati (str. 42).“ Zatorej! — Nekako 2. del spisa se peča z novimi strujami na šolskem polju in podaja v kratkem obsegu dober pregled.

Vso srečo želimo zahtevi „Prosta pot nadarjenim!“, ki jo obravnava zadnje poglavje pod naslovom „enotna šola“. Ustroj te enotne šole je v svoji osnovi („osnovna šola“) vobče isti, kakor smo ga v našem listu že navedli, da ga je sprejela ljubljanska anketa za preustrojitev nižjega šolstva; pravilno pa zabrisuje Schreiner vse nepotrebne stroge delitve „nižjih“ in „višjih“ skupin v osnovni šoli. Načrt za nadaljevalne, ozir. nižje strokovne šole se krije s tozadevnimi smernicami Zavezinega „Načrta“. Dosledno izvaja pisec idejo enotne šole tudi za srednjo šolo. Veseli nas, da slišimo tudi iz ust znanega pedagoga in dolgoletnega praktičnega srednješolskega učitelja glas za diferenciacijo šole v višjih razredih srednje šole. Seveda „prva in glavna izpremembra bi pač morala biti ta, da iz načrta gimnazije izpustimo latinščino in grščino kot obvezna predmeta“. Ampak — pravijo humanisti — kaj pa s klasično kulturo, kaj z grškimi in latinskimi pisatelji? Tem in vsem ostalim vpraševalcem Schreiner temperamentno odgovarja: „Ali si ne moremo tega užitka pridobiti na cenejši način, s prevodi? Ali se bomo tudi učili in-

dijskega jezika, samo da bi čitali Rabin-drannath Tagoreja, ki so mu priznali svetovno odlikovanje? Ali pa se učimo teh jezikov samo zato, da bomo razumevali različne strokovne izraze, ki jih rabimo v različnih vedah? Koliko naših gimnazijskih abiturientov pa pozna starogrško in latinsko literaturo, ako se ni sam izven šole z njo pečal? In tisti izrazi! Stavim, kar kdo hoče, da tudi najboljši abiturient, z najboljšimi redi iz grščine in latinščine ne razume niti polovice grških in latinskih izrazov, na katere bo na svojem nadaljnjem uku naletel. In če bi jih razumel! Ali se splača, da žrtvujemo toliko časa in truda zaradi nekaj tujih besed? . . . Tistim pa, ki trdijo, da se na podlagi latinščine laže naučimo živih romanskih jezikov, odgovorimo kratko, da je to sicer res, toda vprašamo, ali je to varčnost, ako potratim samo zato, da si laže zapomnim nekoliko italijanskih, francoskih in španskih besed, toliko časa, da bi se v istem času lahko naučil vseh treh jezikov". Vendar pa pisatelj ni ozkosrčen glede jezikov; dopušča marveč poleg materinščine en svetovni in še en živi jezik, „najbolje jezik najbližjih sosedov". Več pa zahteva realij in njihovo poglobitev na podlagi učenčeve samopridobitnosti (laboratoriji!) in z ozirom na potrebe praktičnega življenja. Kot novi predmeti naj se sprejmejo: estetika, etika in sociologija.

Široki razmah, ki odlikuje razpravo o reorganizaciji srednjih in visokih šol, se kaže tudi v obravnavi učiteljske izobrazbe, ki hoče res „preveljavo veljave učiteljskega stanu". Vsestransko „veliki vzgojitelj", to bodi učitelj od onega v osnovni šoli pa tja do visokošolskega. Mnogoletni vodja učiteljskega sveta ve pač najbolje, da „sedanje učiteljske ne zadostuje tem zahtevam niti v teoretskem, niti v praktičnem oziru", kajti „poglobljena in razširjena učiteljska izobrazba je prvi predpogoj vsakega kulturnega napredka". Docela v smislu Zaveznega „Načrta" prestavlja končno izobrazbo osnovnošolskega učitelja na dveletno pedagoško akademijo in kot praktik utemeljuje svojo zahtevo. Pravtako se krije zahteva bivšega šolskega nadzornika z našo zahtevo po teh. —

Tako je podan splošno lep in vobče ne

pretežno izvedljiv načrt za preosnovno jugoslovanskega vzgojstva; zakaj da stoji v naslovu „v zmislu demokratizma", pa nisem mogel razbrati.

Pav. Flerè.

B. ČASOPISNI VPOGLED.

Skoro v pretežni večini šolstvu je posvečena 8.—12. števil. socialistične revije „Demokracije". Izmed člankov se peča z vzgojstvom spis „Novi cilji — nova pota (A. Škerlj)" in s šolstvom „O reformi srednjega šolstva (Fr. Vajda) ter „Modroslovni oddelek slovenskega vseučilišča (dr. Sim. Dolar)"; o isti snovi govori več spodaj navedenih zapiskov v „Pregledu". — V kaledoskopičnih, a vendar smotreno umerjenih in urejenih zapiskih govori A. Škerlj o individualni in socialni vzgoji, o „integralni vzgoji" mladine ter o „šoli materialne kulture". Za šolstvo zahteva enotnost in za ustroj osnovne šole vsaj relativno enakost za vso državo, srednje šole so mu vse šole, „ki so v sredini med ljudsko in visoko šolo", za vse šolstvo pa terja pravilne ekonomije časa. To stališče je gotovo med praktičnimi in praktično, realno je tudi stališče, ki ga zavzema pisec glede formalne vzgoje in njene vrednosti. Ampak, kedaj preidemo pri nas vsi s priljubljene ideologije na realno stališče, do razumevanja „zahtev sedanjosti in bodočnosti"? — Če je A. Škerlj segel s svojim spisom bolj v večji slog, se je lotil Fr. Vajda podrobnosti reforme srednjega šolstva; vse male in manjše nepravilnosti nam kaže, zdi pa se, da se jedra nekako izogiblje. „Reforme so bolj potrebni obiskovalci srednjih šol kakor šole same," a vendar ve, da bi „vsi zabavljilci srednjih šol umolknil, če bi se morali dan za dnevom mučiti in vtepati znanost v glave učencev, ki nimajo niti najmanjšega zanimanja za njo". Saj to je: ona aristokratsko visoka znanost, za katero ima zanimanje le neizmerno nizki odstotek! In zlu ne bomo docela odpomogli s tem, če se ustanove različne praktične šole, ki naj takozvanim srednjim šolam odvzamejo dijaštvo; zlo marveč izgine, ko se mu ne bo treba izogibati, t. j., ko postane vsa današnja srednja šola dostopna vsem in potrebna za narodovo občo izobrazbo. Cepljenje

šol v razne institute ni ekonomično in čim pozneje nastopa diferenciacija, tem boljše za narodovo mladino, a tudi za starše. Vse naše šolstvo trpi na tem, da se preveč specializira: ali je specialno jezikovno (vsi tipi takozvanih srednjih šol) ali pa specialno strokovno (vsi tipi strokovnih šol), obča izobrazba je prepuščena osnovnemu šolstvu, visoki tozadevni upi se stavijo tudi na meščansko šolo. Dvomim, da upravičeno; kajti prezgodaj zaključujejo te šole svoje delo. Ono „dalekosežnejšo reformo srednjih šol“ z enotno nižjo, enako meščanski, in s pozno diferenciacijo, bi potrebovali že danes. Kajti, kar rabimo, je višji tip občeizobraževalne šole, v kateri bi prevladala — pa brez humanistike in brez jezikoslovja — ravno ona „reforma duhá“, ki ga pogreša v šolski vzgoji Fr. Vajda. Ampak, ko pride socializacija šole, ko zaveje v to duh pravega demokratizma, pride ta reforma duhá sama po sebi. Le da bomo morali zaradi te reforme dovoljevati „znižanje znanstvenega nivoja srednjih šol“, kar ne bo nikaka škoda, ker se bo moralo tudi vseučilišče zadovoljiti s tem, da ne bo znanstva le gojilo, marveč ga bo tudi nosilo med najširše narodove plasti, ki pa zopet ne potrebujejo specializiranja. In takrat pride do veljave: non scholae, sed vitae! — Dr. S. Dolarjev spis se odtega našemu presojevanju, pripomniti pa je, da je prav, če si naša univerza nadene še posebno zadačo „širiti izobrazbo in dvigniti splošno kulturni nivó v našem narodu, odpreti na stežaj vrata vsem, ki so nakaželjni“, da tako ne bo le znanstveni, marveč res naš prvi narodni kulturni zavod v smislu zapadnih „razširjenih univerz“. — V „Pregledu“ imamo zapisek „O bogoslovni fakulteti“, kjer se člankar dr. L. postavlja proti priklopitvi bogoslovne fakultete splošni univerzi: res je vsekakor pravilnejše, da se „ne brani bogoslovcem vseh konfesij, ako bi obiskovali modroslovno fakulteto, kjer bi se seznanjali z moderno vero in njenim pojmovanjem verskega vprašanja, a v svojih seminarjih naj bi svobodno gojili teorijo in prakso svoje konfesije“. Tudi boljše bi bilo, zaradi razširjanja obzorja. In pravičnejše; zakaj brez nasilja je le to: „dajmo zna-

nosti, kar je njenega, verstvu, kar je njegovega, a vsakemu človeku, kar mu pripada. In vsem bo prav.“ — Isti člankar (dr. L.) govori „O nameravani reformi srednje šole“ in tudi tu zahteva „svobodo za vse“. — Za „Gospodinske šole“ priobčuje J. Z. načrt, ki se nam zdi tako važen, a tudi tako dober, da ga v celoti priobčujemo na drugem mestu. — „Šole za socialno skrbstvo“, ki smo jih zadnjič tudi mi zopet omenili, pogovarja a. š.; ozira se zlasti na tak zavod v Kölnu in na oni Alice Bäumerjeve v Hamburgu. Soglašamo pa z naslednjim: „Sedaj, ko se snuje v Ljubljani vseučilišče, bi bila najugodnejša prilika, da bi se otvorili v začetku vsaj tečaj, ki bi posredovali vsaj nekaj znanja o delu socialne skrbi. Misliti pa bo treba že sedaj na večji zavod, ki bo temeljito in vsestransko pripravil za tako obsežno polje socialnega dela.“ —è.

C. TO IN ONO.

Slovenska Socialna Matica. Dve leti bo kmalu, kar se je ustanovila mlada socialistična slovenska inteligenca imenovano kulturno in književno podjetje v obliki zadruge. Z najboljšimi upi in najlepšimi nadami smo se oprijeli tedaj dela, hoteč s tem osnovati nekako slovensko „Fabijevo družbo“, koje namen bi bil v prvi vrsti znanstveno raziskovanje raznih socialnih problemov, rezultat pa nekaj slovenski tip socializma. H kateremukoli narodu pogledamo, povsod vidimo, da se je rodila tekom desetletij iz tamkajšnjih kulturnih, političnih in gospodarskih razmer lastna oblika socializma, ki popolnoma temelji v duši in značaju dotičnega naroda. Tako imamo danes opraviti n. pr. z angleškim, z nemškim, s francoskim socializmom itd. Jugoslovansko delavsko gibanje in naša politična znanost je bila doslej še prešibka, da bi si ustvarili tudi mi svojo lastno obliko socializma in ker smo živeli zlasti pod popolnim vplivom nemške kulture, smo se tudi v tem oziru naslanjali popolnoma na Nemce. Vse to je bilo pa širšim platem našega naroda precej tuje, zato socializem in socialistično gibanje pred vojno nikakor ni moglo najti pri nas preveč rodovitnih tal, čeprav bi moral biti socializem našemu proletarskemu narodu prava odrešilna ideja.

Slov. Soc. Matica je torej s tem programom nastopila svojo upalno pot, pozdravljena od vseh strani. Pričela je izdajati dobro znanstveno revijo „Demokracija“, ki bi naj bila „svobodna tribuna

vsem, ki imajo kaj povedati svojemu proletarskemu narodu". Pričela je tudi z izdajanjem publikacij, med katerimi nam je v prvi vrsti omeniti prelepo Abditusovo delce: Problemi malega naroda. V težkih časih se je porodilo to delo, v težkih časih je raslo, a dana je bila smer in dano je bilo upanje na boljše čase in intenzivnejše delo.

Kmalu po preobratu se je pa vršil občni zbor Matice, kjer je bil izvoljen tudi nov odbor. Kakor je videti, pa ta ne misli več stopati po potih, začrtanih od ustanoviteljev. Strogo kulturna in nestrankarska institucija je polagoma zabredla v popolnoma strankarske vode in iz kulturnega zavoda je postala orodje in organ politične stranke. To najjasneje vidimo v njenih "publikacijah", ki obsegajo izključno le agitacijske brošure, za kakršne ima skrbeti politična stranka, ne pa kulturne institucije. Socialna demokracija ima lepo izobraževalno organizacijo "Svoboda", ki obeta vršiti med našim delavstvom važno kulturno misijo in njena naloga bi bila v prvi vrsti, izdajati take in podobne izobraževalno-agitatorijske brošure. "Demokracija" je dolgo časa nudila svojo staro, lepo začrtano pot, a sedaj se je tudi ta proglasila za nekako glasilo komunistov in s tem je Matica napravila menda zadnji korak — navzdol. Kdor pozna dušo našega agrarnega naroda, temu bo jasno, da baš Slovencem nimajo povedati današnji komunisti prav ničesar in s tem je Matičen odbor sam zadal tej važni, potrebni in lepo zasnovani kulturni instituciji smrtni udarec.

Kaj bo našla Matica zopet svojo pravo pot? Počakajmo s konečno sodbo do prihodnjega občnega zbora. Res je pa, da bi nam bilo žal tega kulturnega zavoda, ki je imel izpolniti v slovenski kulturi veliko vrzel.

Fran Eriavec.

Medsebojne učiteljske hospitacije. Morabititi je celo odveč govoriti v njihovi potrebi, ko smo vendar vsi uverjeni, da je vsestransko enotno delo potrebno na vsaki šoli. Ipak pripominjam: vzgojno in učno delo vsake šole mora biti kakor ulito iz enega kova. T. j. iz vzgojnih ozirov mora vladati med učiteljstvom tolika enotnost, da nazunaj na učiteljsku ni madeža. Ne le v njegovi zasebnosti: tudi one razprtije, ki nastopajo zaradi človeka — učitelja, ne smejo preko praga v šolsko sobo in na vun ne preko praga šolskega poslopja. Ne otroci ne njihovi starši ne smejo vedeti o njih, učitelja inteligenta nevredno pa je, da bi metal polena pod noge delovanju svojega tovariša.

Toliko glede vzgojne enotnosti.

Prav zaradi te pa je potrebna tudi poučna enotnost, kajti pouk je med poglavitnimi sredstvi vzgoje.

Ampak, tovariši, odkod naj se vzame ta enotnost pri pouku, če se tovariša ne vidita drugače ko na šolskem pragu, če se

vsak hermetično zapira v svoj razred? Tovariš vedi za tovariša vedno, kaj dela, vedi zanj, kako dela. Individualizacija metode je najboljša pri najinteligentnejšem učitelju, pri najglobljem psihologu; in vendar ni mogoče, da bi tudi ta v svojem delu absorbiral vse finese v metodiki in v psihologiji. Tudi ta se bo učil pri svojem manj nadarjenem tovarišu, kajti v vsakem duševnem delu je individualnost regulativ tega dela v dobrem in slabem smislu: nekaj dobrega pa je v vsakem. Iz tega vzroka zagovarjam medsebojne učiteljske hospitacije. Tovariš odpiraj tovarišu nastejaj vrata svojega razreda, vrata svojega dela!

In ne le tovarišu na isti šoli: tudi sosedne šole naj bi si uvedle medsebojne hospitacije. Saj ni res, da bi bile prilike v vsakem šolskem okolišu lastne, posebne: vzgoja in pouk udarjata valove na široko in kitajski zidi na mejah okoliša so nemo-goči. Samo nekaj: nikar paradnih hospitacij! Za to pa je škoda časa.

V splošnem pa ne prikrivam nikomur in tudi sebi ne, da ne verujem v takojšnje izveličanje po takem delu: ne prikrivam niti, da zrem v izvrševanju in kovanju take delovne enotnosti težkoče zlasti v tem, ker morajo za njen začetek popadati premnogi oziri. A v eno verujem: učiteljstvo, ki je imelo in ima smisel za organizacijo glede svojih zunanjestanovskih vprašanj, bo imelo smisel tudi za organizacijo svojega stanovskega dela v prid narodu in njegovi kulturi. O tem pa, da je moč le v skupnosti in v organizaciji in da je izvenvrstno delo poedinčevu le kaplja, pa če s svojo vztrajnostjo prebije tudi skalo, o tem vsaj — mislim — ni treba nikogar prepričevati. Tudi ne o sili organiziranega pedagoškega dela ne.

Pav. Flerč.

Gospodinjske šole. Kako potrebno je, da se vsako dekle izučí v gospodinjstvu, vemo vsi. Najlažje presodijo to možje, ki imajo žene, a nimajo gospodinji. Najbrdkejšje pa občutijo to resnico na lastni koži vse one nesrečne reve, ki imajo svoj dom, pa ne znajo v njem gospodariti, ali pa prepušče nadležni ta posel — kakor ga same imenujejo — plačanim poslom. Potrebne so torej gospodinjske šole, ljudstvo jih povsodi zahteva, mi pa jih nimamo. Dekleta, ki so se zanimala zanje, so si jih morale poiskati pri Čehih in Nemcih, ki imajo v vsakem, še tako majhnem mestu gospodinjsko šolo, kjer skoro ni dekleta, ki je ne bi obiskovalo, če se tudi posveti pozneje drugemu poklicu.

Potrebujemo torej:

1. Gospodinjske šole za učiteljice, kjer se bi vezbale teoretično in praktično v vsem, kar potrebuje meščansko, kmetsko in delavsko gospodinjstvo.

2. Gospodinjske šole za meščanska, delavska in kmetska dekleta, ki naj bodo v vsakem mestu in industrijskem kraju, prikojene potrebam in razmeram dotičnega kraja in okolice.

3. Po potrebi in za prvo silo naj se prirejajo sledeči tečaji za žene in dekleta:

- a) tečaj za konzerviranje sadja in zelenjave,
- b) za dietetično hrano,
- c) za pranje in likanje,
- d) za šivanje in prirojevanje,
- e) za pridelovanje zelenjave,
- f) za perutninarstvo,
- g) za prehrano in oskrbo dojenčev,
- h) za služkinje.

4. Nadzorstvo. Nadzorstvo gospodinjskih šol mora biti izročeno temeljito strokovno in teoretično izobraženi učiteljici. —

Učni načrt gospodinjske šole za delavska in obrtniška dekleta:

Namen te šole je, da naobrazí dekleta (na podlagi ljudskošolske naobrazbe) teoretično in praktično v gospodinjstvu ter jih usposobi za samostojne, dobre gospodinje. Pouk traja eno leto (10 mesecev).

Sprejmejo se učenke, ki so zadostile ljudskošolski obveznosti in so izpolnile najmanj 16. leto.

Koncem šolskega leta dobi vsaka učenka izpričevalo o obisku in napredku.

Učni predmeti so:

A. Praktični:

1. Kuhanje.
2. Šivanje, pranje, likanje.
3. Gospodinjska opravila v kuhinji in drugod. Opravila na vrtu.

B. Teoretični:

1. Učni jezik.
2. Gospodinjsko računstvo.
3. Nauk iz gospodinjstva.
4. Nauk o živilih.
5. Zdravstvo.
6. Pridelovanje zelenjave in perutninarstvo oz. kunčjereja.
7. Vzgojeslovje in dolžnosti žene v družini in javnosti.

1. Učni jezik (1 ura): Pisanje navadnih in naročilnih pisem. Oblika. Vsebine. Naslovi. Poštne določbe. Poštne in druge prometne tiskovine. Pobotnice. Oferti. Poselska in delavska izpričevala.

2. Gospodinjsko računstvo (2 uri): Osnovne operacije s celimi in decimalnimi števili. Ulomki in njih praktična uporaba. Prednost okrajšave pri računanju. Računanje na pamet vsako uro in ob vsaki priliki. — Dolžinske, otle in druge mere. Uteži. Tehtanje. Napisovanje vsakdanjih dohodkov in izdatkov. Inventar oprav. — Gospodinjska knjiga. — Kalku-

lacija posameznih jedil in obedov. — Mersečni zaključek. Proračun.

3. Nauk iz gospodinjstva (4 ure): Dobra gospodinja stebel družine. Njene lastnosti. Zdravo, prijetno stanovanje. Snaženje in pospravljanje v sobah, kuhinji in drugih stanovanjskih prostorih. Snaženje tal, oprave, posteljnine, obleke, čevljev. Snaženje madežev. Shranjevanje oblek. Odpravljanje raznih mrčes. Perilo. Pralna sredstva. Shranjevanje perila. Jedilni recepti (kako se jih piše in razume). Nakupovanje živil. Serviranje.

Vsakemu teoretičnemu pouku sledi praktična vaja:

4. Nauk o živilih (2 uri): Prehrana. O sestavinah in živilih. Sestavine: beljakovine, toščje, sladkorne snovi, rudninske snovi, sol, voda. Važnost priprave pri kuhanju. Pokvarjena živila. Shranjevanje. — Mleko. Sestavine. Redilna vrednost. Mleko najdragocenejše živilo za otroke. Snaga pri mleku. Mlečna jedila. — Jajca. Konzerviranje. — Meso. Redilna vrednost. Priprava mesa. Kuhanje. Pečenje. Parenje. Čvrtje. Nasoljevanje. Prekajevanje. Shranjevanje. — Masti. Živalske, rastlinske in umetne masti. Shranjevanje. — Žitni izdelki. Kaša. Ječmen. Riž. Moka. Kruh. Peka. — Sočivje. Zelenjave. Važnost priprave pri kuhanju. Shranjevanje za zimo. Gobe. Užitne in strupene. — Sadje. Neprecenljiva vrednost priprave pri vkuhanju. Shranjevanje. Kompoti. Dišave in začimbe. Kava, čaj, kakao, alkohol in njegova škodljivost.

5. Zdravstvo (2 uri): Človeško telo in njegova funkcija s posebnim ozirom na otroško in žensko telo. Važnost posameznih organov. Snaga — prvi pogoj za ohranitev zdravja. Higijena telesa, perila, obleke, stanovanja. — Nalezljive bolezni. Kako se jim ubranimo. Bolniška postrežba. Prva pomoč. — Dojenček. Kako skrbimo zanj pred rojstvom in po rojstvu. Kako ga hranimo in kako ravnamo z njim.

6. Pridelovanje zelenjave in perutninarstvo (kunčjereja) (1 ura): Vrt. Pridelki na vrtu. Razdelitev. Sejanje. Presajanje. Zalivanje. — Cvetlice. Gojenje cvetic v posodah. — Perutninarstvo. Reja. Plemena. Valjenje. Krmljenje. Bolezni. Kurnik. Snaga.

7. Vzgojeslovje. Dolžnosti žene v družini in javnosti. Temeljna načela vzgoje. Telesna vzgoja. Vzgoja pred šolsko dobo in v šolski dobi. Priprava za zrelostno dobo. Mladenka in mladenič. Nevesta in ženin. Zakonca. Dolžnosti in pravice žene v družini, v javnosti, v politiki.

Praktični predmeti:

1. Kuhanje (18 ur na teden): Kuhanje preprostih, a tehničnih in okusnih jedil

s posebnim ozirom na uporabo domačih pridelkov. — Delavska prehrana. Bolniška prehrana. Peka kruha in boljšega peciva. Vkuhanje sadja in zelenjave. Samokuhanje.

2. Šivanje (krpanje), pranje in likanje (18 ur): Krpanje na roko in s šivalnim strojem. Kroj ženske srajce, hlač, bluze, predpasnika. Kroj moške srajce in hlač. Otroška obleka. Kako se iz ponošene zavržene obleke ukroji otroško. Pranje perila in obleke. Pranje barvaste obleke. Čiščenje madežev. Likanje perila, zlaganje. Likanje oblek.

3. Gospodinjska hišna opravila (vsaki dan po potrebi): Pospravljanje, pometanje in snajenje vseh prostorov. Pomivanje posode. Snaženje štedilnika, svetilk itd. — Kako se miza pregrne, pripravi in okraši. — Nakupovanje.

4. Opravila na vrtu in pri pridelavi (oz. pri kuncih): Kopanje, zalivanje, presajanje, pletev. Snaženje. Krmiljenje.

Kuhažo in šivajo učenke v dveh skupinah po 8 in 8 skupine se menjajo vsak teden. Teoretičen pouk je skupaj.

J. Z. v „Demokraciji“.

Kažipot za vzgojo o umetnosti. Umetnost naroda je neizmerno bogastvo, duhovni latifundij. A tudi temu bogastvu je treba prevdarnega upravitelja, da prinese kar največ sadov in doseže svoj mesijanski smoter. Za izveličanje je treba srednika med nebom in zemljo.

Človek bi ob vzgoji za umetnost ne hote mislil na šolo. Toda vsaj glede vpo-dabljalno umetnosti se šolsko mentorstvo ni kdovekaj obneslo. In vendar bi si prav šola lahko nabrala najlepših lavorik za umetnostno vzgojo naroda, brez nepremagljivih težav!

Kdor hočeš tej ali drugi umetnosti pridobiti dušo občinstva, moraš neprestano kot nekaj aksiom imeti pred očmi, da je doživljanje začetek in konec in čudodelna moč vse umetnosti. V barvah, zvokih, marmornih linijah, vezani besedi govori umetnikov jaz — iz duše v dušo. S svojim posredovanjem prevzameš nežno nalogo, strniti dvoje duš v eno: tvoj gojenec naj gledajoč sliko, poslušajoč melodijo, beroč pesnitev ... nepotvorjeno ponovi doživljanje, ki ga je umetnik razodel v svoji sliki, pesmi, skladbi ... Nežna naloga je to in prenežna, ker ti je v roke dano nekaj, kar ne prenese niti najmanjše sile: umetnikova v umetnini na dan stopajoča in pa gojenčeva duša. Buditi doživljanje, ne uživanje in tudi ne intelektualno pojmovanje — to je cilj, vreden, da se zanj potru-diš.

Da je pravi bitek umetnosti res doživljanje, to je še do polpreteklih časov pre-

lepo in živo izpričevala tista veja umetnosti, kjer duševnost najbolj neposredno stopa na dan — petje. Danes, na žalost, menda umira ves dolgi vek, ko je ta ali oni ali ona — in tudi ono — sam od sebe zapel „narodno“, veselo ali otožno, kakor mu je ravno bilo „pri srcu“. Danes, v dobi umetne pesmi in koncertov — ne doživljamo več petja: „izobraženec in proletarec, oba sta brez petja“ (Raiz). Precej ima tukaj na vesti šola s svojimi „šolskimi“ skladbami, ki niso ne tiče ne miš.

Positivnih, obče obveznih navodil ni mogoče dajati, ker bi kakršnakoli normativnost pomenila mehaniziranje nečesa, kar se ne da mehanizirati. Opozoriti na način, kako je ta ali oni, ki „duh ga žene“, skušal priti do visokega cilja, to je največ, kar se dá tukaj v pozitivnem pogledu storiti. Lažje je posamič navesti brezna in skale, ki se jim moraš izogniti, da se ta čolnič ne razbije.

Kot neke vrste zlato pravilo bi se dalo reči, da nikdo ne more dati, česar sam nima. A glavni, odločilni pogoj je, da sam doživljaš: gledaš, čuješ, misliš, hočeš ... kar je nekoč doživel umetnik in česar vidni ali slišni izraz je njegova umetnina. Le tedaj bo blagoslovljena tvoja beseda, ako jo spremljajo te in te izrazne kretnje kot verne priče tvojega lastnega doživljanja.

Velik greh zoper duha in njega ustrojstvo je naš intelektualizem, ki skuša tudi umetnost zgolj umsko analizirati in učiti, ker ne ve, da se njeno jedro upira umskemu razkrojevanju. Kakor nikdo na besedo in s silo ne postane dober človek, tako se tudi umetnost ne dá vtepati. Vzgojevalec skušaj le doseči, da umotvor sam izpregovori in se polasti duše gledalca, bralca, poslušalca.

Poezija. V „slovenski“ uri bi trebalo strogo ločiti literarno zgodovino in poetiko od poezije. Samo prvi dve se dasta učiti in naučiti, cenzirati in v urniku vnesti ter se tudi tako obravnavajte dalje, a ne — poezija. Opravek s poezijo bodi ura doživljanja, ko, vpoštevajoč obojestransko razpoloženje, učitelj ali pa sposobnejši učenci izrazito beró, ali deklamirajo pesnitve. Glavno besedo imej neposredni vtis umetnine, te slike iz življenja kakor je to gledal pesnik, ne pa besedaveljstvo „razlage“, ki prerado sega čez mejo potrebe in ki jo pravi umetnini šolske izdaje čestokrat kot nepotrebno bergljo vrivajo ob stran. In podobno so zgodovinski podatki pa estetske teorije o stilu, kompoziciji ... slike, kipa, skladbe vse kaj drugega, nego pa umetnina sama s svojo celoto umetniškega doživljanja. Kako lahko je tukaj zagrešiti faux pas in mesto kruha dati kamen. Učenost in zlasti še „učenost“ je eno, a doživljanje umetnosti drugo.

Dr. K. Ozvald
v „Smernice novega življenja“.

Hranilnica in posojilnica „Učiteljskega konvikta“ v Ljubljani,

registrirana zadruga z omejenim jamstvom.

Zadružnik zadruga postane lahko vsak, kogar sprejme načelstvo. Delež 50 K se vplača naenkrat in se obrestuje po 5%.

Vstopnine se plača 2 K.

Hranilne vloge se sprejemajo od vsakega, če tudi ni zadružnik. Obrestna mera je 3%. Obrestovanje se pričnema s 1. in 16. vsakega meseca.

Posojila se dajo le zadružnikom na osebni kredit po jako ugodnih pogojih.

Informacije pošilja zadruga vsakomur franco, kdor vpošlje 25 h v znamkah. Na prošnje brez vpošiljatve navedenih znamk se principiarno ne odgovarja.

Zadružni lokal je v Ljubljani, Franciškovska ulica št. 6.

Uradne ure za stranke so izveniški praznikov vsak četrtak in soboto od 1/2 5. do 1/2 6. ure popoldne.

Učiteljska gospodarska in kreditna zadruga v Celju

r. z. z. o. z.

naroča in plačuje za svoje člane gospodarske potrebščine, časopise, knjige, plačuje zavarovalnino itd. proti mesečnemu odplačevanju. — Sprejema vloge od vsakogar ter jih obrestuje po 3% za učiteljstvo že za ves dotični mesec, ako dojde denar vsaj do 5. dne v mesecu, sicer pa od 1. dne prihodnjega meseca. Sprejema tudi hranilne knjižice od drugih zavodov, ne da bi se prenehalo obrestovanje. Posojila se dajo zadružnikom na osebni kredit proti primernemu poroštvu, in sicer proti mesečnemu amortizacijskemu odplačevanju ali tudi na drug način, ki se določi sporazumno med prosilcem in načelstvom.

===== Pet deležev se obrestuje kot hranilna vloga. =====

Zadružni lokal: Celje-Breg šte. 26.

Za pojasnila se je obrniti na naslov: Učiteljska zadruga, Griže pri Celju

Za odgovor je pridjati 20 vin. v znamkah, sicer se ne odgovarja.

„ Cenjenemu učiteljstvu in slavnim okrajnim šolskim svetom priporočamo v obilna naročila vse predpisane šolske tiskovine po najnovejših vzorcih, najnovejše mladinske spise lastne in druge zaloge, poštno in druge tiskovine za šolsko uporabo na ljudskih, obrtnih in meščanskih šolah, učne načrte, razne napise na lepenki itd. - Zahtevajte cenik, ki se pošlje brezplačno in poštnine prosto. - Vsako leto izide „Ročni zapisnik“ z osebnim statusom in imenikom vseh šol po slov. deželah.

UČITELJSKA TISKARNA V LJUBLJANI

registrov. zadruga z omej. zavezo
Francišškanska ulica 6.

"Pelikan" Akvarelne in tempera barve,

Günther Wagner-jeve umetniške in najfinejše tehniške akvarelne

barve

prekašajo glede čistoče, sijajnosti, mešovitosti in trpežnosti vse doslej znane izdelke.

: Najprikladnejša znamka za šolsko rabo :

Günther Wagner-jevi
tekoči tuši

prevladujejo svetovni trg!

Gospodom učiteljem risanja so na zahtevo napleski (namazi) in cenik na razpolaganje.

GÜNTHER WAGNER,

Hannover in Dunaj X/1.

Obstoja od 1838. l. → 40 odlikovanj.

